ИРГЭН ТАНЫ ЭРХ ЗҮЙН МЭДЛЭГТ

Улаанбаатар хот
2006 он

[illegible]РЧИГ

Нэг. Эрүү, [illegible]ийн [illegible]йцаан ш[illegible]тэх хуулиудаас **3**

- I. эмт[illegible]г гэж[illegible]у вэ? 3
- II. Хох[illegible]ы[illegible]ижээг тодо[illegible]хойлох[illegible] 5
- III. Эр[illegible]ий[illegible]риуцлага х[illegible]лээх эт[illegible] 5
- IV. Эр[illegible]гий[illegible]байцаан шийтгэх[illegible]лагаанд орол[illegible]дын эрхээс 6
- V. Таслан[illegible]ргийлэх арга хэ[illegible] 9
- VI. Хэрэг б[illegible]ртгэгч, мөрдөн[illegible]агч, прокурор ш[illegible]хийн шийдвэрт гомдол гаргах эрх 10
- VII. Сэжигтэн, яллагдагч[illegible]х[illegible]хдийг харгал[illegible]мжих, эд хөрөнгийг хамгаа[illegible] 12
- VIII. [illegible]авж заалдах гомд[illegible] гаргах эрх 13
- IX. Хяналтын шатны ш[illegible]х 14
- X. Өвчний учир хугацаанаас өмнө ял эдл[illegible]с чөлөөлөх 14
- XI. Ялаас хугацааны өмнө суллах, эдлээг[illegible]й[illegible]лдсэн ялыг өөр төрлийн хөнгөн ялаар солих 15

Хоёр. Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулиас **17**

Гурав. Гэр бүлийн харилцааны зарим асуудал **21**

Дөрөв. Гэр бүлийн хүчирхийллийн талаарх зарим асуудал **34**

Тав. Эд мөнгөний тусламж авах эрх **37**

Зургаа. Иргэний нэхэмжлэлийн төрлүүд ямар байдаг вэ? **43**

Долоо. Төрийн байгууллага, албан тушаалтанд өргөдөл, гомдол гаргах, шийдвэрлүүлэх тухай **49**

Наймв Захиргааны хэргийн шүүх. **51**

НЭ[illegible]Ү, ЭРҮ[illegible]АЙЦААН Ш[illegible]ТГЭХ ХУУЛИУДААС

[illegible]Т ХЭР[illegible]Г ГЭЖ[illegible] ВЭ?

[illegible] хуульд[illegible]р[illegible]г[illegible]х[illegible]уцлага[illegible]тгэхээр заасан, нийг[illegible]ид а[illegible]л[illegible]йлдэл, эс[illegible]илд[illegible]г[illegible] хэрэг г[illegible]

[illegible]н х[illegible]ий[illegible]ай[illegible]нгид за[illegible]гэмт хэргийн ш[illegible]йн [illegible]р[illegible]гөди[illegible]гуу[illegible]болвч ялимг[illegible]учир нийгэмд аю[illegible]й, эс [illegible]дэх[illegible]гэмт[illegible]рэгт[illegible]цохг[illegible]й.

[illegible]эм[illegible]хэрэг[illegible]дэг н[illegible]ор дурдсан 4 ш[illegible]кийг агуулсан байн[illegible]

Үй[illegible]дэл, эс [illegible]йлдэх[illegible]энэ нь зөвхөн эр[illegible]гийн хуульд заасан [illegible]йлдэл, эс [illegible]йлдэх[illegible]й байна гэсэн [illegible]г.

> *Эрүүгийн хуулийн 91-р зүйлд заасан хүнийг санаатай алах нь эрүүгийн хуульд заасан үйлдэл мөн.*
>
> *Эрүүгийн хуулийн 106-р зүйлд заасан эмч, эмнэлгийн ажилтан өвчтөнд тусламж үзүүлэх үүргээ хүндэтгэх шалтгаангүйгээр биелүүлээгүй буюу зохих ёсоор биелүүлээгүйгээс өвчтөн нас барсан буюу түүний биед хүнд гэмтэл учирсан бол гэдэг нь эс үйлдэхүй юм.*
>
> *Гэмт эс үйлдэхүй гэдэг нь хэн нэгэн этгээд хууль, дүрэм, журамд заасан үүргээ биелүүлэхгүйн улмаас бусдын эрх ашиг сонирхолд хохирол учирсан байх явдал юм.*

[illegible]эм[illegible]хэргийг 4 ангилд[illegible]

Хөн[illegible] гэмт хэрэг

[illegible]ульд заасанаар н[illegible]ын[illegible]мөрийн хөлсний [illegible]од хэмжээг тав[illegible]с тавь дахин[illegible]сэнт[illegible]нцэх хэмжээний т[illegible]гөөр торгох, нэг[illegible]уугаас хоёр зу[illegible]н[illegible]даг х[illegible] хугацаагаар алба[illegible]л хийлгэх, эсх[illegible]л нэгээс гур[illegible] х[illegible]ртэл[illegible]ацаагаар баривчл[illegible] я[illegible]ийтгэхээр заасан гэмт х[illegible]нгөн г[illegible]эрэг гэнэ.

Энгийн о[illegible]лт[illegible]ь:

- Хорих [illegible]дл[illegible]лэхээр э[illegible]гийн хуульд заагааг[illegible]
- Торгох[illegible]л нь хөдөлмө[illegible]ийн хөлсний доод хэм[illegible]эг тавь дахин нэмэгд[illegible]лснээс хэтрээг[illegible]й
- [illegible]лбадан ажил хийлгэх ял нь 250 цагаас хэтрээг[illegible]
- [illegible]аривчлах ялын хугацаа гурван сараас хэтрээг[illegible]й хэргийг хөнгөн гэмт хэрэг гэнэ.

Хөнгөн гэмт хэрэг үйлдсэний эрх зүйн үр дагавар:

Бусдын эд хөрөнгийг хулгайлахаас бусад хөнгөн гэмт хэрэг анх удаа үйлдсэн гэм буруутай этгээд хохирогчтой сайн дураараа эвлэрсэн бөгөөд учруулсан хохирлоо бүрэн төлсөн, гэм хорыг арилгасан бол түүнийг эрүүгийн хариуцлагаас чөлөөлж болно.

<u>Хүндэвтэр гэмт хэрэг</u>

Хуульд зааснаар нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг тавин нэгээс хоёр зуун тавь дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, хоёр зуун тавин нэгээс таван зуун цаг хүртэл хугацаагаар албадан ажил хийлгэх, гурваас дээш зургаан сар хүртэл хугацаагаар баривчлах эсвэл таван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэхээр заасан гэмт хэргийг хүндэвтэр гэмт хэрэг гэнэ.

Энгийн ойлголт:

- Торгуулийн хэмжээ нь нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 250 дахин нэмэгдүүлснээс хэтрэхгүй
- Албадан ажил хийлгэх цаг нь 500 цагаас хэтрэхгүй
- Баривчлах ялын хугацаа 6 сараас хэтрэхгүй
- Хорих ял 5 жилээс хэтрэхгүй байх гэмт хэргийг хүндэвтэр гэмт хэрэг гэнэ.

Хүндэвтэр гэмт хэрэг үйлдсэний эрх зүйн үр дагавар:

Хүндэвтэр гэмт хэрэг анх удаа үйлдсэн этгээд хорих ял шийтгүүлсэн бол оногдуулсан ялыг биечлэн эдлүүлэхгүйгээр хянан харгалзах хугацаа тогтоож, тэнсэж болно.

<u>Хүнд гэмт хэрэг</u>

Нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг хоёр зуун тавин нэгээс таван зуу дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл таван жилээс дээш арван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэхээр заасан гэмт хэргийг хүнд гэмт хэрэг гэнэ.

Энгийн ойлголт:

- Торгох хэмжээ нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 500 дахин нэмэгдүүлснээс хэтрэхгүй байх
- Хорих ялын хэмжээ 10 жилээс хэтрэхгүй байдалтай зүйл ангийн хэргийг хэлнэ.

Хүнд гэмт хэрэг үйлдсэний эрх зүйн үр дагавар:

Энэ төрлийн гэмт хэрэг үйлдсэн этгээд 5 жилээс доош хорих ял буюу өөр төрлийн хөнгөн ялаар шийтгүүлэх боломжгүй.

Онц хүнд гэмт [redacted]эрэг

[redacted]рван ж[redacted]с дээш арван т[redacted]ва[redacted]жил х[redacted]эл хугацаа[redacted]ар хорих, онцгой тохиолдолд [redacted]их таван жил х[redacted] ху[redacted]гаар хор[redacted]буюу цаазаар авах ял шийтгэхэ[redacted]сан гэмт хэр[redacted]т он[redacted]нд гэмт [redacted]т гэнэ.

Энгийн [redacted]голт:

[redacted]ээрх х[redacted]хэргийн нэг[redacted]дил 10[redacted]илээс доо[redacted]орих ял, өөр төрлийн хөнгөн ял[redacted]эглэх болом[redacted]й хэрг[redacted]дийг он[redacted]нд гэмт хэрэг гэнэ.

Онц х[redacted]д гэмт хэр[redacted]йлдсэний эрх зүй[redacted]дагавар:

Хори[redacted] ял оногд[redacted]ах хугацаа арва[redacted]ван жилээс доош байх боломжг[redacted]й.

Онцгойлсон тох[redacted]лдол[redacted]орин таван ж[redacted]лийн хорих ял оноох болон цаазаар ава[redacted]тай[redacted]йл а[redacted]йн гэмт хэрг[redacted]д юм.

[redacted]ЛЫН Х[redacted]ЖЭЭГ ТОДОРХОЙЛОХ

[redacted]эм[redacted]эрэг [redacted]й[redacted]д ме[redacted]дөж байгаа хууль тогтоомжид заасан нэг са[redacted]н хөдөл[redacted]йн х[redacted]ий доод хэмжээг нэгээс тавь дахин нэмэгд[redacted]лсэнтэй [redacted]х хэмж[redacted] **бага бус,** тавиас дээш нэг зуун хорин тав дахин нэмэгд[redacted]нтэй тэ[redacted]эх хэмжээг **үлэмж,** нэг зуун хорин таваас дээш хоёр зуу дах[redacted] нэмэгд[redacted]лсэнтэй тэнцэх хэмжээг **их,** хоёр зуугаас дээш дахин нэмэгд[redacted]лсэнтэй тэнцэх хэмжээг **онц их** гэж тооцон хохирлын хэмжээг тодорхойлно.

Хохирлын хэмжээ дараах байдлаар гэмт хэргийн нийгмийн хор аюул, ялын төрөл хэмжээнд нөлөөлнө.

↓

Гэмт хэрэг	**Ялын төрөл хэмжээнд**
Хохирлын хэмжээ нь гэмт хэрэг эрх зүйн бусад зөрчлийг ялгах шалгуур болно	Хохирлын хэмжээ гэмт хэргийг ангилан авч үзэх үндэслэл болно.

[redacted]. ЭРҮҮГ[redacted]Н ХА[redacted]ЦЛАГА ХҮ[redacted]ЭЖ[redacted]ГЭЭД

Эр[redacted]ги[redacted] хуулиар[redacted]тогтоо[redacted]н насанд х[redacted]рсэ[redacted]хэрэг хариуцах чадвартай,[redacted]эмт хэрэг [redacted]йлдсэн[redacted]эм буруутай нь ш[redacted]хээр тогтоогдсон этгээдэд эр[redacted]гийн хариуцлага х[redacted]лээлгэнэ.

[illegible] эм[illegible]эг үйлдэх[illegible]е[illegible]арван зур[illegible] насанд хүрсэн этгээдэ[illegible] эрүүги[illegible]риуцла[illegible]х[illegible]лэ[illegible]нэ.

Эр[illegible]ин хари[illegible]лага х[illegible]ээх эт[illegible]дийн[illegible]сыг 1950 он[illegible]с хойш төр[illegible] төрсни[illegible]эрчил[illegible]ээр, [illegible]ний[illegible]гэний[illegible]ндсэн бичи[illegible]баримт б[illegible] иргэни[illegible]нэмл[illegible]н[illegible]о то[illegible]оно[illegible]ний насыг[illegible]ох бол[illegible]й бол ш[illegible]х э[illegible]р[illegible]олго[illegible].

Онц аю[illegible]й[illegible]эгтэн[illegible]н бэ?

Ур[illegible]ь[illegible]з[illegible] хэрэг [illegible]х хо[illegible]аар[illegible]удаа шийт[illegible]лж[illegible] ялаа э[illegible]х[illegible]аа[illegible]у эдэ[illegible]дар[illegible]ин х[illegible]эмт х[illegible]г [illegible]д[illegible] хорих [illegible]итг[illegible]он з[illegible],

У[illegible]х[illegible]нд[illegible]юу с[illegible]х[illegible]нд[illegible]кэрэг[illegible]лдэж[illegible]ар шийт[illegible]г ялаа[illegible]элж б[illegible]кдаа б[illegible]эл[illegible]раа д[illegible]х[illegible]нд гэмт[illegible]йлдэх[illegible]орих я[illegible]ар ши[illegible]эн[illegible],

[illegible] хорих [illegible] шийтг[illegible]лж ба[illegible]аа[illegible]й[illegible]ол[illegible]ч[illegible]ц [illegible] д[illegible]йлдэж х[illegible]рих ялаар шийтг[illegible]гэ[illegible],

[illegible]мт хэрэг үйлдэж хор[illegible]яла[illegible]итг[illegible]н гэ[illegible]б[illegible]г[illegible]и[illegible]ш[illegible]н,

Онц а[illegible]ай гэмт х[illegible]тнээр[illegible]оо[illegible]оход[illegible]санд [illegible]р[illegible]й[illegible]ай[illegible] үйлдс[illegible]гэм[illegible]олон энэ[illegible]ьд заа[illegible]ан үндэслэ[illegible]эр ялг[illegible]й[illegible]ис[illegible] ял[illegible]д тооц[illegible]д[illegible]эмт хэрэг [illegible]аарахгүй,

[illegible]ултай гэмт[illegible]рэ[illegible]н гэмт хэр[illegible]йл[illegible]ний[illegible]х[illegible]р[illegible]х н[illegible]ө[illegible]дал болгон [illegible]асан[illegible]нэ хуулийн [illegible]сга[illegible]нгий[illegible]х[illegible]м х[illegible]жэ[illegible]уг э[illegible]айн хэргийг үйл[illegible]ээс өмнө х[illegible]асан [illegible]эс[illegible]онц а[illegible]гэмт хэрэгтнээр[illegible]цогдсон т[illegible]ол[illegible] хэр[illegible],

[illegible]х тухайн этгээди[illegible]онц аюулта[illegible]гэм[illegible]рэгтн[illegible]т[illegible]дох[illegible]олсон [illegible]слэлээ шийтгэх тогто[illegible]лд заана,

Онц аюултай гэмт хэрэгтнээр тоо[illegible]он ш[illegible]хийн ш[illegible]йдв[illegible]о нь[illegible]г этгээд с[illegible]лийн гэмт хэрэгтээ ялгүй болсон, ялгүйд тооцогдсон үед хүчингүй болно.

IV. ЭРҮҮГИЙН БАЙЦААН ШИЙТГЭХ АЖИЛЛАГААНД ОРОЛЦОГЧДЫН ЭРХ[illegible]С

Сэжигтэн гэж хэн бэ?

Сэжигтэн бол хэрэг бүртгэгч, мөрдө[illegible]йцаагчийн тогтоолоор гэмт хэрэг үйлдсэнд сэрдэгдсэн этгээд юм.

[illegible]ливаа этгээдийг сэжигтнээр тогтоо[illegible]нь хэн нэгний дур зоргын хэрэг биш бөгөөд тухайн этгээдийн халдашгүй чөлөөтэй байх эрхийг зарим

т[redacted]ар хяз[redacted]хаа[redacted]к[redacted]дэг тул холбогдох албан [redacted]та[redacted]дх[redacted] э[redacted]гийн б[redacted]ан[redacted]ий[redacted]эх хуульд заас[redacted]ндэслэ[redacted] ө[redacted]рмөц а[redacted]ла[redacted] байдаг.

Сэжигт[redacted]и[redacted]рэг б[redacted]ртгэгч, мөрдө[redacted]йцааг[redacted]ор[redacted]рэг [redacted]йлдсэн [redacted]дэ[redacted]лээр ял[redacted]дагчаа[redacted]атах[redacted]х[redacted]ийм[redacted]лэ[redacted] тогтоогдохг[redacted]й [redacted]йвал с[redacted]ээр тоо[redacted]н то[redacted]ыг[redacted]чинг[redacted]й[redacted]он[redacted]

Сэжигтэн н[redacted]юуны[redacted]мар хэрэг[redacted]сэрдэ[redacted]б[redacted]агаа мэд[redacted]охт[redacted] бөгөөд хэрэг б[redacted]ртгэг[redacted]өн байцаа[redacted]ч энэ т[redacted]аар[redacted]жигтэнд[redacted]тнэ[redacted] тооцох[redacted]ай тогт[redacted]магц гэр б[redacted]лийн н[redacted]х[redacted]рсэн г[redacted], эсх[redacted] өмгөөл[redacted]ид нь 4[redacted]н д[redacted]р мэдэгдэ[redacted]эй.

[redacted]игтэн өө[redacted]о ям[redacted] хэрэгт сэ[redacted]эг[redacted]к байгаа[redacted]ор[redacted] мэд[redacted]й дараа[redacted]д[redacted]лэг[redacted]эх болом[redacted]й б[redacted]дог. Эл эр[redacted]ө[redacted]гөө өм[redacted]лөх, хуул[redacted]н тус[redacted]даа авах, [redacted]ийн[redacted]өө эсрэг мэ[redacted]хг[redacted]й ба[redacted]эсэн Үндс[redacted]хуульд[redacted]асан эрхэ[redacted]длэх [redacted]ндсэн нөхц[redacted]до[redacted]

Сэжигтэн [redacted] өөрий[redacted]өө өмгө[redacted]х эрхийг хэрэгж[redacted]х[redacted]рэ[redacted] эр[redacted]гийн хэрэг [redacted]сгэсэн, [redacted]аривчилса[redacted]уюу таслан сэргийлэх[redacted]га х[redacted] авсан ту[redacted] тогтоолын [redacted]ндэслэл[redacted]эх өөрийн гэм буру[redacted]йг [redacted] баримт с[redacted]т гаргаж өгөх буюу т[redacted] баримтыг шалгуулах [redacted]сэлт [redacted]га[redacted] өөрт [redacted]ттай мэдээлэл өгөх б[redacted] өөрийнхөө эсрэг мэд[redacted]лэг ө[redacted]х[redacted] байх[redacted]эдэлнэ.

С[redacted]жигтэн гэмт хэрэгт холбо[redacted]олтой эсэхийг нотлох нь х[redacted]рт[redacted], мөрд[redacted]н байцаагч, прокурор э[redacted]гийн байцаан шийтгэх ху[redacted]ий[redacted]өр[redacted]н, хуул[redacted]йг буруу хэрэгл[redacted]рга[redacted]н шийдвэрт гомдол гар[redacted]ий[redacted]уль бус [redacted]йл ажиллагаан[redacted]ча[redacted]чирсан хохирлоо төрөө[redacted] төл[redacted]лэх, тэднээс татгалзах[redacted]ө[redacted] авах зэрэг эрх нь сэжи[redacted] хамгаалах хэрэгслэл мөн.

Сэжигтэн ө[redacted]өгч[redacted]йгөө ганцаарчлан уулза[redacted]г[redacted]эг нь тэдний хоорондын яри[redacted]н[redacted]нууц[redacted]алыг хадгалах нөхцлийг б[redacted]рд[redacted]лсэн байранд хянан харгалза[redacted], х[redacted]рэг б[redacted]ртгэгч, мөрдөн байцаагч, прокурор зэрэг бусад хөндлөнгийн х[redacted]нг[redacted]йгээр уулзах[redacted]йлгоно[redacted]

<u>Ялла[redacted]агч гэж хэн бэ?</u>

[redacted]*эг бүртгэгч, мөрдөн ба[redacted]гчаас [redacted]йн байцаан шийтгэх хуули[redacted] [redacted]оосон журмын дагу[redacted]этоо[redacted]дэж, ял сонсгосо[redacted]гээди[redacted] [redacted]гдагч гэнэ.*

[redacted] ливаа этгээдэд ог[redacted]дэ[redacted]гээр болон хуу[redacted]ваагааг[redacted]й [redacted]слэлээр ял сонгохыг[redacted]туу[redacted]оно.

Сэжигтнээр тооцох н[redacted]эмт[redacted]рэ[redacted] зөвхөн сэрдэж ба[redacted]а ажиллагаа [redacted]ол яллагдагчаар татах нь[redacted]эмт [redacted]рэг [redacted]йлдсэн талаарх бар[redacted]тат нотолгоог [redacted]ндэслэн ял оногдуулах [redacted]ндэс[redacted]лийг томьёолж буй эр[redacted]гийн байцаан шийтгэх ажиллагааны онцгой [redacted]е шат юм.

[redacted]Яллаг[redacted]и[redacted]эрг[redacted]хэ[redacted] шилж[redacted]лсэн [redacted]ниийг ш[redacted]гдэгч гэнэ. Ш[redacted]гдэгч[redacted] ш[redacted]х гэм[redacted]рэг [redacted]йлдсэн гэм бу[redacted]тайд тооцох замаар шийтгэх т[redacted]тос[redacted]ор т[redacted]ял он[redacted]улсан бол[redacted]тан гэнэ.

Энэх[redacted] ял[redacted]аатай[redacted]ошил н[redacted]ухайн этгэ[redacted]ийн байцаа[redacted]ш[redacted]тгэх ажилла[redacted]ны [redacted]е шат[redacted]ад эд[redacted]байгаа эрх, [redacted]ргийн[redacted]ц[redacted]о[redacted]рган гарч б[redacted]аа юм.

[redacted]агдагч нь эр[redacted]гий[redacted]цаан шийтгэх хуул[redacted]аа[redacted]игтний эд[redacted]эрхээс гадна ямар [redacted]яллагдаж байгаагаа[redacted]эх[redacted]он ялын та[redacted]чгээр болон[redacted]тайлбар гаргах, өө[redacted]ол[redacted]д[redacted] хэргийн м[redacted]лтай танил[redacted]х, [redacted]х х[redacted]даанд орол[redacted]х, ш[redacted]гч[redacted]прокурор ир[redacted]н төлөөлөгч[redacted]р[redacted] бичг[redacted]аргыг татгал[redacted]н гар[redacted]х[redacted]элт гаргах, ш[redacted]ралдаанд [redacted] хэр[redacted]г эрх эдэл[redacted]рэг х[redacted]г.

[redacted]ч

[redacted]рх чөлө[redacted], хуу[redacted]ь ёсн[redacted]иг сонирх[redacted] хөнг[redacted]ц[redacted]н ал[redacted]а этгээд [redacted] хууль з[redacted]йн х[redacted]рээнд[redacted]ээн эдлэх, [redacted]аа[redacted]ь з[redacted]йн [redacted]г бөгөөд [redacted]гөөлөгч туслал[redacted]а [redacted]з[redacted]лнэ. Үндсэ[redacted]уул[redacted]аасанчл[redacted]иргэн нь “[redacted]гөө өмгөөлөх, х[redacted]уль з[redacted]йн туслалца[redacted]ава[redacted]охтэй.

[redacted]нэ ойлголтод с[redacted]гтэн, яллаг[redacted]ч, ш[redacted]гдэгч[redacted]охирогчи[redacted]н өөрийгөө [redacted]өөлж байгаага[redacted]адна мэр[redacted]йн өмгөө[redacted]гчөөр эсх[redacted]л т[redacted]алцаа [redacted]з[redacted]лж чадна [redacted]ж бай[redacted]р ч өмгөөл[redacted]лэх боломжий[redacted]багта[redacted] ойлгодог.

Өөрөө[redacted]бз[redacted] өөр[redacted]н өрөөл бусдаар дамжуул[redacted]рх аш[redacted] хамгаалн[redacted]эн [redacted]г. Ө[redacted]өө сонгох нь тухайн эт[redacted]чөлө[redacted] сонголтос[redacted]иц[redacted]эрл[redacted]й бөгөөд ингэсэн цагт л[redacted]ргч ш[redacted]х эрх мэдли[redacted]чух[redacted] ор[redacted]гч[redacted]ний эрх, эрх чөлөөний ба[redacted]лж чадна.

Сэжи[redacted]лагд[redacted] ш[redacted]гдэгч, хохирогч нь өөр[redacted]гээр ухаан санаа эр[redacted]асанд[redacted]эн этгээдийг мэргэжил бо[redacted]эвср[redacted]эрхэлж буй ажил алба[redacted]шаал [redacted]аргалзан өмгө[redacted]гчөө өөр[redacted]э со[redacted]х з[redacted]тэй.

Хэ[redacted]гөөлө[redacted]й байх нь туха[redacted] этг[redacted]ийн[redacted]сон[redacted]ты[redacted]асуудал. Тухай[redacted]л[redacted]хэд хэ[redacted]гэмт хэрэгт х[redacted]гдсо[redacted]л э[redacted]ги[redacted]хуули хэд[redacted]н з[redacted]йл анги[redacted]сан гэмт хэ[redacted]эрг[redacted]эн[redacted]алп[redacted]ж[redacted]гаа з[redacted] ту[redacted]төрлийн г[redacted]хэргээр дагн[redacted]мэр[redacted]хэл[redacted]н[redacted]өөлө[redacted]т со[redacted]н авах бол[redacted]той. Хуулиа[redacted]эг[redacted]х ө[redacted]гөөлөг[redacted]йн то[redacted]хязгаарла[redacted]

[redacted]Хэрэв сэжи[redacted], я[redacted]агдагч, ш[redacted]эм[redacted]вааг[redacted]й бол т[redacted]н[redacted] х[redacted]элтээр хуул[redacted]с[redacted]төлөөлөгч, [redacted]б[redacted]ли[redacted]иш[redacted]н төрөл саданги[redacted] х[redacted]н нь өмгөө[redacted]өлж өгөх ба[redacted]рэг б[redacted]тгэгч, мөрдөн байцаа[redacted] прокурор, ш[redacted]гч[redacted]өмгөөлөгч а[redacted]хын ач[redacted]холбогдлыг тайлбарл[redacted], мэргэжлийн өмгө[redacted]гчийн байгуул[redacted]агын нэ[redacted] лавлагааг өгөх, хэрэв эр[redacted]л мэнд, төлбөрийн[redacted]адвар болон х[redacted]ндэтгэн [redacted]зэх шалтгаанаар өмгөөлөгч хөлслөх чадварг[redacted]й бол энэ тухай Монголын Өмгөөлөгчдийн холбоо,

т[redacted]ний айма[redacted]рон нутаг дахь [redacted]ар з[redacted]влөлд[redacted]эгдэн [redacted]гөөлөгч томилуулах[redacted]ргээр туслалцаа [redacted]лэх [redacted]рэгт[redacted]нгэхдэ[redacted]тодорхой өмгөөлөгчи[redacted]ээр заан тулгах, [redacted]нал болгохы[redacted]риглодо[redacted]

Хэ[redacted]игт[redacted]өмгөөлөгч хууль з[redacted]өмгөөлөл, [redacted]слалцаа х[redacted]сэж [redacted]рийг нь со[redacted]нийг ч өмгөөлөх э[redacted]тэй ч хэргий[redacted]талаар харил[redacted]эсрэг сон[redacted]ий хэд хэдэн сэж[redacted]яллагдагч, ш[redacted]гдэгчийг нэг[redacted]өөлөгч өм[redacted]г хязгаарладаг[redacted]

<u>Ө[redacted]чийг заава[redacted]цуулах</u>

Эр[redacted]л мэндийн х[redacted]өрийгөө ө[redacted]өөлөх чадварг[redacted]й, [redacted] х[redacted]рээги[redacted], монгол хэ[redacted]эгг[redacted]й, цаазаар [redacted]х ял шийтгэгдэж бо[redacted] хэрэг [redacted]йлдсэн б[redacted]ргийн та[redacted]рилцан э[redacted]г сон[redacted] сэжигтэн, яллагд[redacted]ш[redacted]гдэгчийн[redacted]нь өмгөө[redacted]гчтэй [redacted] бусад этгээд[redacted]тлох хэргийн[redacted]ртгэлт, м[redacted]дөн бай[redacted]х хуралдаан[redacted]аг[redacted]д өмгө[redacted]заавал [redacted]лцуулн[redacted]

Өмг[redacted]й[redacted]лгээни[redacted]хэмжээг [redacted]гөөлөгч[redacted]л[redacted]лэгч гэрээгээ[redacted]ца[redacted]ироло[redacted]х ба төлбө[redacted]йн чадв[redacted]иргэний өмгөөл[redacted]ин[redacted]ар[redacted]улсын [redacted]Монголын ө[redacted]гөөлөгчд[redacted]холбоонд шууд ш[redacted]ж[redacted]лэ[redacted]маар са[redacted]ж[redacted]лдэг. Энэ б[redacted]хэн нь ш[redacted]эрх мэдэл талууды[redacted] эрх тэ[redacted]байдлын[redacted]дсэн дээр хэрэгжих зарчмаас [redacted]дэж байгаа төдийг[redacted]й төр за[redacted]аас иргэд[redacted]нхээ эрх, эрх чөлөөг хамгаалах, зөрчигдсөн эрхийг сэргээх [redacted]ргээ биел[redacted]лж байгаагийн ил[redacted]л юм.

V. ТАСЛАН СЭРГИЙЛЭХ А[redacted]

[redacted]ривчлагдсан, цагдан хоригдсон [redacted]

[redacted]Сэжигтэн оргон зугтаахыг завдсан, эсх[redacted]х[redacted]нд[redacted]нц х[redacted]д[redacted]т хэрэгт [redacted]дэгдэх хангалттай баримт байгаа бол т[redacted]нийг[redacted]арив[redacted]лн[redacted]

Сэ[redacted]нийг баривчлах албадлагын арга хэмж[redacted]агцх[redacted]эр[redacted]гийн хэрэг [redacted]сгэс[redacted]дараа, тухайн этгээдийг хуульд зааса[redacted]ндэслэл журмын дагуу сэжи[redacted]эр тооцсон тухай тогтоол гаргасан то[redacted]д л хэрэглэж болно.

[redacted]игтнийг баривчлах албадлагын арга [redacted]сэжигтнээр гэмт хэрэг [redacted]л[redacted]гэм[redacted]г нь хүлээлгэх хэрэгсл[redacted]он ашиглаж болохгүй.

[redacted]тог[redacted]сэжигтэнд танилцуул[redacted]гөөд тэдний эдлэх эрх, т[redacted]до[redacted]өөлөгчтэйгөө хамт мэд[redacted]л[redacted]өгөх эрхтэй болохыг нь та[redacted]рл[redacted].

[redacted]ойц[redacted]у[redacted]шгүй тохиолдолд хэрэг б[redacted]ртгэгч, мөрдөн байцаагч сэ[redacted]гтни[redacted]ш[redacted]д баривчилж **24** цагийн дотор тогтоолыг прокурорт болон ш[redacted]хэд х[redacted]рг[redacted]лнэ.

[redacted]х тогт[redacted]г х[redacted]лээн а[redacted] хойш **48**[redacted]гийн дотор[redacted]лагдаж ба[redacted]а этгээд[redacted]гдан хо[redacted]овшөөре[redacted]өх буюу су[redacted]рэгтэй.

[redacted] аривчла[redacted]аас хойш[redacted]аг ду[redacted]айн[redacted]эдий[redacted]агда[redacted]корих ш[redacted]гчийн ш[redacted]эр ирэ[redacted]о[redacted]кэ[redacted]ртгэ[redacted] мөр[redacted]н ба[redacted]ч, прокурор, ш[redacted]ид мэдэгг[redacted]ар[redacted]айрн[redacted]арга т[redacted]ний[redacted]ул[redacted]на

Сэжигтн[redacted] суллах[redacted]т[redacted]р[redacted]ндэ[redacted]ээр, хэзээ,[redacted]н шийдвэрээр[redacted]ривчил[redacted] хэ[redacted], хэ[redacted]йдвэрээр[redacted]у магадлагаа[redacted]лгоно.

Хэрэг б[redacted]ртгэгч, м[redacted]рде[redacted]йц[redacted]гч[redacted]ттнийг б[redacted]лс[redacted]н бо[redacted]н хаана байгааг **24** цаг[redacted]йн[redacted]р т[redacted]йн на[redacted]рсэ[redacted] гиш[redacted]н, төрөл, садангийн х[redacted]н, [redacted]л өм[redacted]и[redacted]ь[redacted]д[redacted]э[redacted] эсх[redacted]л өөрөө мэдэгдэх боломж[redacted]ба[redacted]чла[redacted]н[redacted] о[redacted]он[redacted].

Цагдан хори[redacted]айл[redacted]й[redacted]дл[redacted]б[redacted]хэр[redacted] б[redacted]ртгэгч,[redacted]өрдөн байцаагч энэ[redacted]кай[redacted]дэс[redacted] б[redacted]ол[redacted]йлдэж п[redacted]курор[redacted] танилцуулах[redacted]эд[redacted]окур[redacted]нь ц[redacted]т[redacted]илцуулж батл[redacted]на.

Сэжигтн[redacted] ц[redacted]ан[redacted]их б[redacted]л[redacted]огт[redacted]олыг баривч[redacted]к хугац[redacted] дуусахаас 6 [redacted]йин[redacted]ине[redacted]хэд х[redacted]рг[redacted]лс[redacted] байна.

Цагдан[redacted]орих[redacted]шийд[redacted]эрийг хэрэ[redacted]б[redacted]ртгэгч, мөрдө[redacted] байцаа[redacted] проку[redacted]р, ш[redacted]гч[redacted]агий[redacted] дотор хори[redacted]сон этгээдийн гэр б[redacted]лийн гиш[redacted] төрө[redacted]садангий[redacted], эсх[redacted]л өмгөөле[redacted]йн аль н[redacted]д нь мэдэгдэнэ.

[redacted]кирэмс[redacted]т[redacted] зөвхөн ор[redacted] зайлсан[redacted]эвэл зайлж болзошг[redacted]й б[redacted] ө[redacted]нө[redacted]ан[redacted]асл[redacted]эр[redacted]к арга хэ[redacted]эг зөрчсөн тохиолдолд э[redacted]эг[redacted]йн[redacted]агы[redacted]ян[redacted]н дор ц[redacted]н хорьж болно. Иймд х[redacted]э[redacted]ор[redacted]эч[redacted]ч эм[redacted]нь урьдчилан мэ[redacted]эж, [redacted]х[redacted]о[redacted]л[redacted]зэ[redacted] хий[redacted]аардлагатай эм[redacted]гийн [redacted]ил[redacted]лз[redacted]ож[redacted]ан б[redacted]шаардлагатай.

Хө[redacted]гэ[redacted]эр[redacted]сэ[redacted]тгээд[redacted]д өвчтэй этгээд[redacted]элгийн б[redacted]йгуу[redacted]ын[redacted]гнэл[redacted]эр[redacted]он ба[redacted]/ жирэмсэн эмэг[redacted] насанд х[redacted]рээг[redacted]этгэ[redacted] хөх[redacted]л х[redacted]дт[redacted] эмэгт[redacted] зөвхөн онцгой[redacted]иолдолд цагдан[redacted]орьж[redacted]болно. Өөр[redacted]о х[redacted]лбэл эр[redacted]гийн байцаан ши[redacted]гэх хуульд заасан[redacted]ндэсл[redacted]лээр буюу хэ[redacted]г б[redacted]ртгэлт, мөрдөн байцаалт, ш[redacted]хээс оргон зайлсан, эсх[redacted]өмнө нь а[redacted]сан таслан сэргийлэх[redacted]та хэмжэ[redacted]зөрчсөн бол цагдан[redacted]рино гэсэн[redacted]г юм.

[redacted]I. ХЭРЭГ БҮРТГЭГЧ, МӨРДӨН БА[redacted]ГЧ, П[redacted]КУРОР ШҮҮХИЙН ШИЙДВЭРТ ГОМДО[redacted]РГАХ Э[redacted]Х

Эр[redacted]гийн байцаан шийтгэх ажиллагаа б[redacted]н бус эсх[redacted]л хууль зөрчиж [redacted]вагдсаны улмаас эрх, хууль ёсны ашиг сон[redacted]рхол нь зөрчигдсөн гэж [redacted]зсэн тохиолдолд уг зөрчлийг таслан зогсоох, [redacted]р дагаврыг нь арилгуулах,

цаашид тийм зөрчил гар[illegible]ла[illegible]талаар шаардсан өргөдлийг **гомдол** гэнэ.

омдол гаргах болом[illegible]ор[illegible]дод бай[illegible] нээлттэй байх ёстой бөгөөд энэ нь т[illegible]ий з[illegible]эр[illegible]н байца[illegible] шийтгэх ажиллагаа хуулийн дагуу, ш[illegible]дарга[illegible]ж[illegible]гаа эс[illegible], хяналт тавих ба ийм нөхцлийг ханга[illegible]орол[illegible]он[illegible]олөөле[illegible]л арга хэрэгсэл нь юм.

Иймд хуу[illegible]ны [illegible]рга [illegible]рэгслээ [illegible]лөөтэй [illegible]глах бололцо[illegible] олгохын тул[illegible]айн[illegible]г эр[illegible]гийн ба[illegible]даан ш[illegible]эх ажиллагаан[illegible] оролцуулах[illegible]омд[illegible]х эрхийг нь[illegible]чилан[illegible]барлаж энэ туха[illegible] тэмдэглэлд[illegible]ах [illegible]д нь тэмдэ[illegible]л үйлдэх[illegible]рдлагатай байда[illegible]

Хэрэг[illegible]ртгэ[illegible]мө[illegible]өн[illegible]айца[illegible]ын ажил[illegible]аа я[illegible]лахдаа[illegible] хэрэглэх[illegible]лг[illegible]с рд[illegible]лэ[illegible]бол[illegible]бу[illegible]д хуу[illegible]бу[illegible]га х[illegible] хэрэглэ[illegible]нч[illegible] оролцо[illegible]ин ам[illegible]аса[illegible]д аюу[illegible]й б[illegible]ал б[illegible]х нь хэрэ[illegible]ртг[illegible], мөрдө[illegible]йцаагч[illegible]й[illegible]лон эр[illegible]ги[illegible]йц[illegible]эх ажил[illegible]аг эр[illegible]лэн явуу[illegible]г төрий[illegible]уллага, [illegible] ту[illegible] аж[illegible]ааанд[illegible]амаар[illegible]уль бус үйл[illegible] мөн.

[illegible]рэ[illegible]б[illegible]ртгэх[illegible]рдөн бай[illegible]х ажилла[illegible]нд [illegible] хэр[illegible]эсэ[illegible]р гэм бу[illegible]уг[illegible]й этгээдэд х[illegible]ийг хил[illegible]лээл[illegible]х[illegible]эр[illegible] эр[illegible]е[illegible]г ноцтой[illegible]о[illegible]ихөд[illegible]гэх, тэр ч[illegible] хэл х[illegible] н[illegible] эр[illegible]л[illegible]нд, эрх чө[illegible]өө[illegible]ит хо[illegible]ол учру[illegible]х болох[illegible]гэх[illegible] Ийм[illegible]с дээрх [illegible]уулахы[illegible]улиар хо[illegible] бай[illegible]

[illegible]**хэрэглэх**[illegible]чирхий[illegible]х[illegible]сэн[illegible]үйлд[illegible]г хэл[illegible]өгөөд жи[illegible]н, [illegible]лаг[illegible]чи[illegible] хэ[illegible]ээж мэд[illegible]л-сэ[illegible]гэж зодох[illegible]н[illegible]бо[illegible]эх[illegible]лээр илэрнэ.

[illegible]**ган** [illegible]**ү**[illegible]ш[illegible]чи[illegible]дээр и[illegible]йлг[illegible]рд[illegible]ол[illegible]б[illegible]дөл[illegible] аль н[illegible]бэри[illegible]шигл[illegible]са[illegible]ж[illegible]л[illegible]Эн[illegible]нь т[illegible]тг[illegible]олон т[illegible]й ой[illegible]ны х[illegible]м[illegible]н н[illegible]т[illegible], эр[illegible]аши[illegible], [illegible]л [illegible]ь хор хо[illegible]рол у[illegible]л[illegible]нөхцө[illegible]айд[illegible]лд[illegible]ргэх[illegible]йц с[illegible]рд[illegible]лэлт[illegible]Жишээ н[illegible]гэ[illegible]ий[illegible]н[illegible]өв мэд[illegible]лэхг[illegible]й б[illegible]л баривчлах[illegible]гла[illegible] таслан с[illegible]оги[illegible]лэх[illegible]өмжээ авна, гэр б[illegible]лийнх нь ги[illegible]дангийн х[illegible]г эр[illegible] хариуцлагад татна гэх мэтээр а[illegible]сэн ба[illegible] б[illegible]о.

[illegible]**Бусад** [illegible]**уль бус арга хэрэгсэл хэрэгл**[illegible]г эр[illegible]йн бай[illegible] [illegible]йтгэх ху[illegible]ьд заасан нотлох баримт цуг[illegible] бэх[illegible]лэх жур[illegible]г [illegible]рчиж эр[illegible]гийн байцаан шийтгэх ажиллаг[illegible]рэгж[illegible]лсэн хуул[illegible]ус үйлдэл байна. усдыг ятгах, хуурч мэхлэх, ху[illegible]ал[illegible]млах замаар мэд[illegible]лэг гаргуулан авсан, хуурамч нотлох баримт б[illegible]рд[illegible]лсэн зэрэг байна.

[redacted]VII. [redacted]КИ[redacted]ЯЛЛАГД[redacted]ЧИЙН ХҮҮХДИЙГ ХА[redacted]ЗАН [redacted]Х, ЭД Х[redacted]ӨНГ[redacted]ИГААЛАХ[redacted]

[redacted]өр[redacted]рт[redacted]мөрдөн[redacted]даа[redacted]анд сэжигтэ[redacted]лл[redacted] ас[redacted]мж[redacted]ай[redacted]хдий[redacted]к, [redacted]г хамга[redacted] эр[redacted]гий[redacted]айц[redacted]шийт[redacted]ажил[redacted]р[redacted]н хэрэгж[redacted], б[redacted]хий с[redacted]ьек[redacted]з[redacted]шг[redacted]й а[redacted]а[redacted]й асуудал м[redacted]

Эр[redacted]ги[redacted]э[redacted]гт[redacted]рибчла[redacted]д[redacted]ан[redacted]дан хоригд[redacted]эх[redacted] яллагдагч[redacted]р[redacted]асрах х[redacted]нг[redacted]й[redacted]н баг[redacted]ас[redacted]х[redacted] наста[redacted]улагчийн т[redacted], садан[redacted]йн[redacted]м[redacted]х байг[redacted]гэгч, мөрд[redacted]айцаа[redacted]п[redacted]куро[redacted]йн то[redacted]ш[redacted]рамжаар ш[redacted]к[redacted]лэн[redacted].

[redacted]ах х[redacted]й[redacted]г нь тухай[redacted]тгээдийг а[redacted]ан[redacted]игаала[redacted], х[redacted]лзан д[redacted]хи[redacted]эрх[redacted]чадамжта[redacted]эг гэрт хар[redacted]а[redacted]ардаг х[redacted]н[redacted]лдсэн [redacted]н[redacted]г.

Бага н[redacted]у[redacted]дэгт[redacted]насанд х[redacted]р[redacted]й, иргэни[redacted]рх эдэлж [redacted]рэг биел[redacted]л[redacted]б[redacted]мжг[redacted]этгээдийг х[redacted]руулна.

Өндөр [redacted]а[redacted]х г[redacted]т[redacted]ри[redacted]ху[redacted]ь тогтоомж[redacted]ор тэтгэвэр авах насан[redacted]сэ[redacted]э[redacted]нийн[redacted]өр[redacted]лсэн болон[redacted]рчлэн авсан эцэг, эхий[redacted]лг[redacted]

Бус[redacted]руу[redacted]а[redacted]лах, харгалзан дэмжих шийдвэр гарсан[redacted]й, д[redacted]и[redacted]ло[redacted]ахир дутуугийн групп, байнгын хэвтэр[redacted]йдаг х[redacted]м[redacted]о.

З[redacted]х байгуулла[redacted]д[redacted]хуул[redacted]гэрээ болон бусад ба[redacted] асран хамга[redacted]ах, харгалзан[redacted]и[redacted]рэг х[redacted]лээсэн хуул[redacted]. Жишээ нь, х[redacted]эл асран х[redacted]м[redacted]ж[redacted]лэх төв, асрам[redacted]жлийн бэрхш[redacted]т[redacted]рг[redacted]эвлэлдэн нэгдсэн төрий[redacted]эмнэлэг сур[redacted]ь[redacted]и[redacted]рлэг, сувиллын байгуу[redacted]с га[redacted] сэ[redacted]а[redacted]п[redacted]ийн ажилл[redacted]байсан[redacted]н нэ[redacted] ба[redacted]

[redacted]н[redacted]алах харга[redacted]н дэм[redacted]х м[redacted]г тог[redacted]ол, з[redacted]ир[redacted]жа[redacted]лээн авса[redacted]йгуулл[redacted]ь Ир[redacted]й хуул[redacted]эр б[redacted]ли[redacted]ту[redacted]хуульд заа[redacted]н эрх[redacted]тгий[redacted]эээнэ. Ү[redacted]ргээ биел[redacted]лээг[redacted]й тохиолдолд[redacted]риуц[redacted]

Хэрэг б[redacted]ртгэгч, мөрд[redacted]эн ба[redacted]ч[redacted]рор[redacted]х нь сэжигтэн, яллагдагчийн ар гэрт [redacted]лдсэн[redacted]ох[redacted]ст х[redacted]ргалзан дэмжигч томилохоос гадна тэдгээрийн э[redacted]г[redacted]й[redacted]н эд х[redacted]рөнгө орон сууцыг хамгаалуулах арга хэмжээ авах [redacted]ргий[redacted]улиар х[redacted]лээсэн байна.

Эзэнгүй үлдсэн эд хөрөнгө, орон[redacted]уц гэдэгт ганц бие амьдардаг сэжигтэн, яллагдагчийн эд хөрөнгө, о[redacted]он сууц байж болохоос гадна тухайн этгээдийн ар гэрт бага насны х[redacted]хэд, өндөр настан болон тахир

д[redacted] бусды[redacted]срамж зайлшг[redacted]ш[redacted]одлагатай[redacted]н [redacted]н тох[redacted]дль[redacted] ч[redacted]г[redacted]гэдэг[redacted]аруулан а[redacted] болно.

[redacted]д[redacted] **хөрөн**[redacted]эдэгт бусды[redacted]өх эрхэн[redacted]амаа[redacted] бай[redacted] хөд[redacted]н [redacted]л хө[redacted]д хөрө[redacted] б[redacted]уны өм[redacted]олон т[redacted]х со[redacted]н хо[redacted] дурсг[redacted]л цөм [redacted]ма[redacted]

Орон [redacted]нь эд[redacted]өө[redacted]м[redacted]н болов[redacted]н ам[redacted]рч а[redacted] төрөх[redacted]л [redacted]өхцлийг[redacted]х ба[redacted]аа[redacted]од[redacted]лж бай[redacted] чухал[redacted] холбогдол б[redacted]й [redacted]л хө[redacted]хө[redacted]ө[redacted]аас[redacted]уль тогтоог[redacted]нцгой[redacted] авч [redacted]зсэн.

Э[redacted]й [redacted] хөр[redacted]гө орон суу[redacted]г ха[redacted]уулахдаа эрх б[redacted]хий ал[redacted]уша[redacted]д[redacted] /захирамж/ г[redacted]рган [redacted]жигтэн, яллаг[redacted]ий т[redacted]сад[redacted]н х[redacted] зохих эрх б[redacted]хий о[redacted]н нутгийн зах[redacted]аан б[redacted]гаалах арга хэмжээ[redacted]ахуулна.

[redacted]х[redacted]гө[redacted]рон сууцыг бит[redacted]мжлэх, дан[redacted]л[redacted]ах [redacted]м[redacted]ктой[redacted]рга хэмжээ авах тохиолдол б[redacted]бо[redacted]кыг [redacted]п[redacted]хг[redacted]

[redacted]рх б[redacted]й[redacted]а[redacted]аалтнуудын тогтоол захирам[redacted]ар т[redacted]хайн з[redacted]дийн э[redacted]г[redacted]й [redacted]сэн[redacted] хөрөнгө, орон сууцыг хамгаалах [redacted]рэг х[redacted]лээсэн т[redacted]өл, сад[redacted]нгийн[redacted]х[redacted]н о[redacted]он нутгийн төрийн захиргааны байгууллага нь [redacted]ний[redacted]рэн б[redacted]тэн б[redacted]х, эвдэрч гэмтэх, хулгайд алдагдах, устаж [redacted]рэгдэх[redacted]хамгаалах б[redacted]х т[redacted]ын арга хэмжээ авсан байх шаардлагатай.

[redacted]II. Д[redacted]К ЗАА[redacted]Х ГОМДО[redacted]АРГА[redacted]РХ

[redacted]ан, [redacted]рогу[redacted]дгээри[redacted]мгөөл[redacted]уль [redacted] төлөөлөгч нар ш[redacted]н ши[redacted]вэрт[redacted]кэлд нь[redacted]гээрт[redacted]сан а[redacted] асуудлаар давж за[redacted]ах го[redacted] га[redacted]ах эрхтэ[redacted]

Цагаат[redacted]гдса[redacted]этгээд [redacted]хийн[redacted]огт[redacted]олын т[redacted]нийг цагаатга[redacted] ш[redacted]ттгаа[redacted]дэсл[redacted]д давж з[redacted]лдах г[redacted]до[redacted]гаргах[redacted]рхийг эдэлнэ. Т[redacted]о т[redacted]ний[redacted]асан[redacted]йлдэлд гэ[redacted]т хэрги[redacted]н б[redacted]рэлдэхг[redacted]йгээ[redacted]с хари[redacted]т хэрэг г[redacted]н н[redacted]огтоогдоог[redacted]й гэсэн [redacted]ндэслэлээр өөрий[redacted]о цагаат[redacted]ах, хуулий[redacted]з [redacted]тлэх, тогтоолын иргэний нэхэмжлэлт[redacted]олбогдо[redacted]сэгт өөрчл[redacted]ор[redacted]ах зэрэг асуудлаар давж заалдах г[redacted]л гарга[redacted]лно.

[redacted]х т[redacted]ттоол гаргаж, уншиж сонсгосн[redacted]дараа [redacted]гдэгч өм[redacted]өгчөөсөө татгалзсан бол уг өмгөөлөгч д[redacted]ж заалда[redacted]гомдол га[redacted] эрхг[redacted]й.

[redacted]арин давж заалдах гомдол гаргасны дараа ш[redacted]гдэгчийн х[redacted]сэлт буюу зө[redacted]шөөрснөөр өмгөөлөгчийг сольсон тохиолдолд давж заалдах шатны ш[redacted]хэд хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд шинээр оролцож байгаа өмгөөлөгч нэмэлт тайлбар гаргадаг.

[redacted]хан ша[redacted] ш[redacted]эс гарга[redacted]тогтоолыг гардаж авснаас бу[redacted] та[redacted]улсна[redacted]**10** хо[redacted]огийн д[redacted]давж заалдах гомдлыг харьяа[redacted]х ай[redacted]нийг[redacted]ийн ш[redacted]хэд гарг[redacted]

[redacted]авж[redacted]лдах го[redacted]ыг ш[redacted]тэх тогтоол гаргасан анхан[redacted]ны ш[redacted]ку[redacted] г[redacted]даг.

[redacted]ж[redacted]ар эр[redacted]гийн хэргийг хянан хэлэлцэх[redacted]цааг х[redacted]то[redacted]о[redacted]гоор тогтоосон. Энэ хугацаанд давж[redacted]алдах [redacted]л ш[redacted]и[redacted]ан хэлэлцэж дууссан байх ёстой. эхдээ[redacted]ндэтгэн [redacted]шалтг[redacted]н /х[redacted]йн оролцогч өвчлөх, өмгөөлөгч өөр хэ[redacted]г хянан х[redacted]лцэх а[redacted]лага[redacted]д оролцох гэх мэт/ улмаас хуульд заасан [redacted]угацааны [redacted]тор хэр[redacted]иг ш[redacted] хуралдаанаар хянан хэ[redacted]эх боломжг[redacted]й байдал [redacted]сэхий[redacted]йсгэхг[redacted]й. Ийм тохиолдолд хэрэ[redacted]на[redacted]лэлцэх хугацааг захирам[redacted]гарган сунгана.

IX. ХЯНА[redacted]ЫН ША[redacted]

[redacted]нхан бол[redacted]давж заалд[redacted]шатны ш[redacted]о[redacted]янан ш[redacted]эрлэхдээ эр[redacted]ийн хуу[redacted]г б[redacted]у хэр[redacted]глэсэн эсх[redacted]р[redacted]н байц[redacted] шийтгэх ху[redacted]ийг ноц[redacted]зөр[redacted]н гэх [redacted]ндэслэлээр [redacted]х[redacted]чин төгө[redacted]өр болсон ш[redacted]хийн т[redacted]л[redacted]ад[redacted] ялтан, хо[redacted]р[redacted]дгээрийн өм[redacted]өлөгч хууль ёсны төлө[redacted]ч[redacted] хя[redacted]тын шатны[redacted]ш[redacted]ын   ээд Ш[redacted]х/-д гомдол гаргах эр[redacted].

Хяна[redacted]н ш[redacted]а[redacted]ргаж бай[redacted]гомд[redacted]анхан болон давж заалдах шатны ш[redacted]х х[redacted]ги[redacted]шийдвэрл[redacted]дээ эр[redacted]ийн хуулийг хэрхэн буруу хэрэглэсэ[redacted]н, эр[redacted]ги[redacted]байцаан[redacted]йитгэх[redacted]улийг яаж ноцтой зөрчсөн талаарх [redacted]ндэслэлээ[redacted]одорхойлон[redacted]заасан [redacted]йвал зохино.

Улсын   ээд Ш[redacted]х хэргийг х[redacted]лээн ав[redacted]наас хойш 30 хоногийн дотор хянан шийдвэрлэх ба хэ[redacted]йн ээдрээ т[redacted]вэгтэй байдлыг харгалзан энэ хугацааг 14 хоногийн ху[redacted]аагаар сунгаж болно.

X. Ө[redacted]НИЙ У[redacted]ХУГА[redacted]АНААС ӨМН[redacted]Э[redacted]ЭХЭЭС Ч[redacted]ӨӨЛӨХ

Ял[redacted]өлөөлөх[redacted]эсл[redacted]сэтгэцийн өвч[redacted]илсөн, бусад х[redacted]нд өвчни[redacted]лмаас дээр[redacted]өрли[redacted]ял эдлэх чадвар[redacted]б[redacted]лсон байх юм.

Сэ[redacted]эцийн өвч[redacted]ий ул[redacted]ас эсвэл бусад[redacted]нд[redacted]өвчний улмаас ял шийтг[redacted]лсэн этгээд[redacted]г ялы[redacted]биечлэн эдлэх чад[redacted]арг[redacted]й болсон нь гурваас доошг[redacted]й эмчийн б[redacted]рэлдэх[redacted]нтэй комиссын д[redacted]гнэлтээр нотлогдсон байх ёстой.

у[redacted]ва[redacted]й их эмчийн б[redacted]рэлд[redacted]нтэй [redacted]омисс[redacted]тухайн тө[redacted]н я[redacted]ж байгаа байгууллагын[redacted]налыг [redacted]ндэсл[redacted]рокурор то[redacted]аргуулна.

[redacted]э[redacted]тэ[redacted]судлалын магадлагааг Эр[redacted]л мэнд, нийг[redacted]нгамжийн б[redacted] Ху[redacted]ь з[redacted]йн сайд нары[redacted]999 оны 190/149[redacted]тушаалаа[redacted] б[redacted] з[redacted]рын дагуу на[redacted]йн мэргэжлийн шин[redacted] эмч нар[redacted] б[redacted]л[redacted]к[redacted]нт[redacted]гээр явуулна.

[redacted]бал[redacted]жи[redacted]хийлгэх[redacted]ривчлах, хорих ял ши[redacted]лсэн этгээд[redacted]ь с[redacted] мэ[redacted]л[redacted]өвчтэй[redacted]ре[redacted] хэлбэл сэтгэ[redacted]йн[redacted]жиллагаа[redacted]н[redacted] т[redacted]буюу[redacted]т[redacted]ан хуга[redacted]д[redacted]рнисны улма[redacted], [redacted]ө[redacted]р[redacted]сад х[redacted]н өв[redacted]ний у[redacted]огдуулса[redacted]эдлэ[redacted]олон[redacted]р[redacted]л а[redacted]ллаг[redacted]а уд[redacted]рдан[redacted]дох чадва[redacted]лсон[redacted]он б[redacted]м[redacted]эд эр[redacted] б[redacted]рэн[redacted]бус байд[redacted]этгэ[redacted]с[redacted]аль[redacted]у эмнэл[redacted]й[redacted]омиссын[redacted]н[redacted]айн т[redacted]л э[redacted]х ч[redacted]й бол[redacted]н[redacted]х талаар[redacted]тл[redacted]огд[redacted]о[redacted]б[redacted]шаа[redacted]длап[redacted]

[redacted]йнх[redacted] гурва[redacted]д[redacted]ш[redacted]йн б[redacted]рэ[redacted]нтэй[redacted]коми[redacted]тны ца[redacted]ид тухайн т[redacted]л[redacted]йн[redacted]оломжг[redacted]сэн д[redacted]гнэлт[redacted]гава[redacted] пр[redacted]курорын сан[redacted]ыг [redacted]ндэ[redacted] нь сэтгэц[redacted]буюу бусад х[redacted]н[redacted]өвчт[redacted] ял[redacted]анд эмнэл[redacted]чанар[redacted]лагын арг[redacted]эмжээ хэрэглэх [redacted]нд[redacted] б[redacted]хий шийдв[redacted]гарган т[redacted]й[redacted]этгэцийн э[redacted]г судлалын тусгай[redacted]у мэргэшлийн[redacted]өр эмнэлэг[redacted] а[redacted]адан эмчл[redacted]лэхээр тогтоож, т[redacted]н эмнэлгийн б[redacted]йгууллагад х[redacted]рг[redacted]лэх, эсвэл тухайн ялтан нийгми[redacted]хор аюулаар ба[redacted], өвчнийхөө улмаас орчиндоо аюул учруулах ма[redacted]длал багатай гэж [redacted]звэл цаашид эдлэх ялаас чөлөөлөх захирамж гарган т[redacted]нийг нэн даруй суллана.

Ялтан ял эдлэхээс зайлсхийх зорилгоор бие эрхтнээ санаатай гэмтээснээс, эсхүл элдэв хорт бодис хэрэглэснээс сэтгэцийн болон өөр хүнд өвчнөөр өвчилсөн бол ял эдлэхээс чөлөөлж болохгүй.

XI. ЯЛААС ХУГАЦААНЫ ӨМНӨ СУЛ[redacted]ЛЭЭГ[redacted]СОН ЯЛЫ[redacted] ӨӨР ТӨРЛИЙН ХӨНГӨ[redacted]АР СОЛ[redacted]

Хорих ял эдэлж байгаа ялтны з[redacted]лдсэн ял[redacted]ацааны ө[redacted]нө тэнсэн суллахдаа тухайн этгээдэд я[redacted]уулсан эр[redacted]йн[redacted]йл анги, гэмт хэргийн ангиллыг тогтоо[redacted]эр[redacted]гийн хуульд[redacted]са[redacted]ориглосон ямар нэгэн заалт нь тухайн ялтанд[redacted]амаарч байгаа эс[redacted]йг[redacted]алган [redacted]здэг.

Ялтан цаазаар авах ял шийтг[redacted]лж уучлагдсан, ш[redacted]хий[redacted] тогтоолоор онц аюултай гэмт хэрэгтнээр тооцогдсон, мөн гэмт хэрэг [redacted]йлдэж бусдад

уч[redacted]н х[redacted] хохирлос[redacted]н төлөөг[redacted]й бол х[redacted]л эдл[redacted]аны өм[redacted]зэ[redacted] суллах[redacted]курмыг хэрэглэ[redacted] ээрх[redacted]д нь ш[redacted]х[redacted]чин тө[redacted]тогтоол эсвэл ш[redacted]йн ши[redacted]йцэтгэх б[redacted]лагы[redacted]лба[redacted]бичиг[redacted]римтаар т[redacted]тос[redacted]со[redacted]х ёстой.[redacted]

[redacted]рих я[redacted]дэлж[redacted]ай[redacted]а этгээ[redacted]иг ялаас хуга[redacted]даан[redacted]өм[redacted]нсэн сул[redacted] т[redacted]длыг[redacted]ш[redacted]хийн[redacted]ший[redacted]эр г[redacted]й[redacted]эх[redacted]йгуулл[redacted]н [redacted]олтыг[redacted]ндэслэн[redacted]гасан[redacted]прокур[redacted]н д[redacted]лт /би[redacted]г/ [redacted]н[redacted]хайн хорих анги[redacted]ор[redacted] байгаа [redacted]рын ш[redacted]хийн Е[redacted]кий ш[redacted]з[redacted]ирамж гарган ши[redacted]вэр[redacted]э.

[redacted]лал[redacted]с хугацааны өмнө[redacted]улла[redacted]буюу өөр т[redacted]рлийн ялаар соли[redacted]тухай са[redacted]ал х[redacted]сэлт, прокурорын д[redacted]гнэл[redacted]йг хэрэгсэхг[redacted]й болгосон бол ш[redacted]гчийн за[redacted]ирамж гарсан өдрөөс хойш[redacted]6 сарын хугацаанд энэ тухай санал д[redacted]гнэлтийг дахин авч хэлэлцэхг[redacted]й.

ХОЁР. ШҮҮХИЙН ШИЙ[redacted]ТГЭХ Т[redacted]АЙ ХУУЛИ[redacted]

Эмэгтэй ялтныг ял[redacted]длү[redacted]

Эмэгтэй ялтн[redacted]зөвхө[redacted]тэйч[redacted]дийн хо[redacted]х ангид ял эдл[redacted]л[redacted] Жирэмсэн боло[redacted]санд х[redacted]р[redacted]эг[redacted]й эмэгтэй ялтны[redacted] тусад нь байрлуул[redacted] Эмэгтэй ялтан са[redacted]нэг удаа т[redacted]р, жилд 8-аас дээшг[redacted]й удаа удаан хуга[redacted] уулзал[redacted]ийж б[redacted]о.

Эм[redacted]тэй ял[redacted]ан чанга дэглэмтэй хорих ангид ял эдэлж бай[redacted]б[redacted] сар[redacted]т удаа т[redacted]р, 2 сард нэг удаа удаан хугацааны уулзалт хийж[redacted] нэ[redacted]аа илгэ[redacted] авч болно.

[redacted]л эдэлж[redacted]хугацаандаа амаржсан ялтныг 0-1 насны х[redacted]х[redacted]й н[redacted]хамт б[redacted]олно.

Хор[redacted] ял эдэлж байгаа ялтан тодорхой эрх эдэлж, [redacted]рэг х[redacted]лээдэг[redacted]

Ялтны [redacted]

- Ш[redacted]х[redacted]с оногдуу[redacted]ан ял эдл[redacted]нөхцөл, журам[redacted]олон өөрийнхөө эрх, [redacted]рэг, хяз[redacted]рлалтын та[redacted]ар мэдээлэл ав[redacted]
- Өөрт холбог[redacted] асуудлаар [redacted]ь ч байгуу[redacted]ан тушаалтанд өргөдөл, го[redacted]ол гаргах,
- Өмгөөллийн[redacted]олон хууль з[redacted]йн туслал[redacted]
- Холбогдох [redacted]рдла[redacted]өрөө хариуцаж[redacted]хаан, утга зохиол, урлагийн б[redacted]тээл[redacted]рвих
- Тогтоосон хэм[redacted]ийй илчлэгтэй хо[redacted], т[redacted]лэн хувцас, байраар ханга[redacted]ах, эм[redacted]ийн тусламж авах[redacted]
- Төр[redacted]садан[redacted]аа удаан, бусад х[redacted]нтэй т[redacted]р хугацаагаар уулзах, ут[redacted]захи[redacted]харилцах, илгээмж авах, өөрийн нэр дээр мөнгөн п[redacted]улга[redacted], явуулах
- [redacted]ин, [redacted]л захиалах, хорих байгууллага дахь н[redacted]ын санг [redacted]иглах
- [redacted]рьд то[redacted]лгосон өндөр насны[redacted]олон бусад тэтг[redacted]тэтгэм[redacted]ээ [redacted]ргэлжл[redacted]эн авах

Ялтны үүр[redacted]

- [redacted]арив[redacted]ах байр, хорих ангид[redacted]рдөх хууль тогтоо[redacted], бай[redacted]ллага, ажилт[redacted]аас тавьсан хууль ёс[redacted] шаардлагыг биел[redacted]лэх,
- Эрх б[redacted]хий албан тушаалтна[redacted] даалгасан ажлыг заавал г[redacted]йцэтгэх, хөдөлмөр хамгаалал, аюулг[redacted]й ажиллагааны журмыг чанд сахих,

- Тог[illegible]осон журмын дагуу зохиож байгаа хөдөлме[illegible]н да[illegible]га ол[illegible] болон ерөнхий сургалтанд хамрагдах,
- Эр[illegible]л мэндээ хамгаалах, эмчийн зөвлөлгөө шаардла[illegible]г биел[illegible]лэх, [illegible]амчаар болон санаатайгаар өвчилсөн, эр[illegible]нд, бие [illegible]тэндээ гэ[illegible]л учруулсан бол холбогдох зардлыг т[illegible]өх,
- [illegible]өмшиж ба[illegible]аа эд хөрөнгө, хөдөлмөрийн багаж [illegible]тсэл, т[illegible]ог [illegible]эхө[illegible]м[illegible]нд хайр гамтай [illegible]дах

Ял[illegible]н б[illegible]д[illegible] уулзах, [illegible]рил[illegible]к

Ял[illegible] зо[illegible]х хяналт[illegible]мга[illegible]лтын дор те[illegible] с[illegible]н /[illegible] хө[illegible] х[illegible]хэд[illegible]рсө[illegible] болон х[illegible]м эц[illegible]эх, төрсөн [illegible]гч, [illegible], [illegible] эм[illegible] эх, нэ[illegible] б[illegible]лд хамт [illegible]ьдар[illegible]г ач, зээ/-т[illegible]да[illegible] бу[illegible] х[illegible]эй т[illegible]р хугац[illegible]ы уулзалт хий[illegible] болн[illegible].

[illegible] хугацааны уул[illegible]алтын [illegible]лжлэх ху[illegible]а[illegible]дээш г[illegible]й, удаан ху[illegible]ны у[illegible]лтын [illegible]ргэлжлэ[illegible] ху[illegible]а 72 [illegible]дэ[illegible]й байх бөгөөд хо[illegible]дох з[illegible]длыг хорих ан[illegible] хар[illegible]уцах[illegible]

[illegible]та[illegible] удаан хугаца[illegible]ар[illegible]лзах [illegible], т[illegible]ний [illegible]төрөл, садан мөн б[illegible]хы[illegible]толсо[illegible] [illegible]чиг б[illegible]римт, эсх[illegible]л харьяалах сум, д[illegible]гий[illegible]асаг да[illegible]ын [illegible]олтто[illegible] байна.

Хо[illegible] анги[illegible] б[illegible]он[illegible]лт[illegible] а[illegible]й байдлыг хангах зорилгоор [illegible]орих б[illegible]йгуул[illegible]х б[illegible]хий[illegible]алба[illegible] шаалтан [illegible]ны [illegible]длыг задлан [illegible]зэж, т[illegible]нд и[illegible]ээмжид [illegible]инэ.

Ялтны хөдө[illegible] хөдөлмө[illegible]нөхцөл

Насанд[illegible]ээг[illegible]й болон [illegible]глэмтэ[illegible]орих[illegible]ийн ялтны ажил, амралтын [illegible]н[illegible]дөлмө[illegible]ай хууль[illegible]нийц[illegible] байна.

Ялтнаа[illegible]аж[illegible]хийлгэхд[illegible]й мэргэ[illegible]ил, хө[illegible]мөрийн чадвары харгалзах [illegible] мэргэжл[illegible]ил байхг[illegible]й нь т[illegible]нийг хөдөлмөрөө чөлөөлөх [illegible]л болохг[illegible]й.

Жирий[illegible]лэмтэй хорих[illegible]гийн ялтныг хорих байгууллага өөр[illegible] болон ө[illegible]хөө хувь нийл[illegible]лсэн, хамтарсан аж ахуйн нэгжид, бусад а[illegible]уйн н[illegible]жтэй гэрээ байгуулан зохих хяналттай[illegible]р хөдөлме[illegible]лж бол[illegible].

Чан[illegible] дэглэмт[illegible] хорих ангийн ялтныг хорих байгу[illegible]ага зө[illegible]хөн өөрийн [illegible]йлдвэрт[illegible]ээр, харуул хамгаалалттай нөхцөлд [illegible]лмөрл[illegible]лнэ.

Ялтны хөдөлм[illegible]рийн хөлс

Ялтны хийс[illegible]н хөдөлмөрийн тоо, чанарт тохирсо[illegible]хөлс олгоно.

[illegible]эрээний [illegible]ндсэн дээр ялтан ажиллуулсан а[illegible]л олгогч ялтны хөдөлмөрийн хөлсийг хорих ангийн дансанд шилж[illegible]лнэ.

Хорих анги ялтны өөрийн үйлдвэрт [illegible] ажиллуулсны болон өөр газар ажиллуулсны [illegible] шилжиж [illegible] цалин хөлснөөс [illegible] төрлийн суутгал хийж үлдэх хэсгийг ялтны хувийн дансанд төвлөрүүлнэ.

Төвлөрсөн цалин хөлсний [illegible] хүртэл хувийг ялтан [illegible] тутам авч хэрэглэх эрхтэй ба үлдсэнийг нь суллагдах үед өөрт нь олгоно.

Ялтны хөдөлмөрийн норм, үнэлгээг хөдөлмөрийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагатай зөвшилцөн Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газар тогтооно.

Хорих анги эсхүл ажил олгогч нь ялтны хөдөлмөрийн хөлсийг тухайн үеийн ханшаар тогтооно.

Ялтныг урамшуулах

Хорих ангийн дэг журмыг чанд сахиж, хөдөлмөрлөх үүргээ амжилттай биелүүлж байгаа ялтныг хорих ангийн даргын шийдвэрээр дараах хэлбэрээр урамшуулна.

- Хөдөлмөрийн нөхцлийг өөрчлөх
- Урьд ногдуулсан сахилгын шийтгэлийг хугацаанаас нь өмнө арилгах
- Шагналын хоног олгох

Ялтанд ногдуулсан ял нь Эрүүгийн хуульд заасан хэсгийг эдэлсэн, засарч хүмүүжсэнээ зан байдлаараа харуулж, гэмт хэрэг үйлдсэний улмаас учирсан хохирлоо нөхсөн бол үлдсэнийг ялаас хугацааны өмнө суллах саналыг хорих ангийн дарга шүүхэд гаргана.

Ялын талаар өршөөлийг эдэлсэн, сахилгын зөрчил гаргаж байгаагүй хөдөлмөрлөх үүргээ амжилттай биелүүлж урамшуулагдаж байсан ялтны ял эдэлж буй дэглэмийг бууруулах тухай саналыг хорих ангийн дарга шүүхэд гаргана.

Ялтанд хүлээлгэх сахилгын шийтгэл

Ялтан хууль тогтоомж, хорих ангид тогтоосон дэглэм журам зөрчсөн нь гэмт хэргийн шинжгүй бол түүнд хорих ангийн даргын шийдвэрээр дараах сахилгын шийтгэл ногдуулна.

- Ээлжийн бус ажил хийлгэх
- Хөдөлмөрийн нөхцлийг өөрчлөх
- Сахилгын байранд хорих
- Тухайн улирал эсхүл жилд олгосон шагналын хоногийг хасах

Насанд хүрсэн эрэгтэй ялтныг **[illegible]0** хүртэл хоног, насанд хүрээгүй болон насанд хүрсэн эмэгтэй ялтныг **15** хүртэл хоног, онцгой тохиолдолд насанд

х[redacted] эрэгт[redacted]ныг **60**[redacted]рт[redacted]оног, насанд х[redacted]рээг[redacted]й болон [redacted]нд х[redacted]н эмэ[redacted]**30** хоно[redacted]х[redacted]ртэл сахилгын байранд хорин[redacted]

[redacted]Хорих[redacted]н [redacted]улг[redacted]й ба[redacted]длыг хангах, ялтан гэмт хэрэг, [redacted]рчил га[redacted]тахаас[redacted] сэргийл[redacted]х зорилгоор хорих ангийн жиж[redacted]рийн ш[redacted]йдвэр[redacted] т[redacted] **72** цаг х[redacted]ртэл хугацаагаар тусгаарлах тасалгаанд т[redacted]р ш[redacted]к[redacted]лж[redacted]о.

Ял[redacted] ахуйн [redacted]хцөл

[redacted]лтны эр[redacted]л ахуй ариун цэврийн тусгайлан тогтоосон шаардлага ха[redacted]асан байр, ахуй нөхцлөөр х[redacted]ана.

Хорих анги нь ялтныг ор, [redacted]нжил, гудас, цагаан хэрэглэл болон х[redacted]йтэн дулааны ули[redacted]н зор[redacted]алттай нэг загварын гадуур хувцсаар хангах ба ялтан хуви[redacted]а д[redacted] хувцас, дулаан хантааз, цамц, бээлий, өвөл, зуны гутал [redacted]хийг [redacted]шөөрдөг.

Ялтны хоолн[redacted]лэгий[redacted]хэмжээг хорих ангийн төрөл, ялтны ажлын нөхцлийг харга[redacted] ялгамж[redacted]ай тогтоодог.

Эмнэлги[redacted]иссын д[redacted]йг харгалзан жирэмсэн болон өвчтэй ялтны нөхц[redacted]ь сайжру[redacted] байранд байлгаж, хоолны илчлэгийн хэмжээг [redacted]лнэ.

Ялтныг [redacted]х үндэсл[redacted]

ар[redacted]ндэслэлээр[redacted]ана[redacted]

- Ш[redacted]йн шийтгэх[redacted]то[redacted]р [redacted]дуулсан ялын хугацаа дууссан,
- өр[redacted]өөл, уучлал [redacted]з[redacted]л[redacted]
- ш[redacted]хээс хэргийг хэрэ[redacted]й б[redacted]госон,
- ялаас хугацааны өмн[redacted]нсэн с[redacted]лах буюу өвчний учир хугацаанаас нь өмнө ялаас чөлө[redacted]өх, эсх[redacted]л хорих ялыг өөр төрлийн хөнгөн ялаар солих тухай ш[redacted]хийн тогтоол гарсан,
- хуульд заасан бусад [redacted]ндэслэл

ГУРАВ. ГЭР БҮЛИЙН ХАРИЛЦААНЫ З[redacted]И АСУУДАЛ

Хуулийн [redacted]р томьёоны тухай[redacted]

Гэрлэлт [redacted] тогтоос[redacted]н[redacted]ан[redacted]р[redacted]эн эрэг[redacted]й, эмэг[redacted]й хоёр с[redacted], чөле[redacted]т[redacted]н [redacted]ндсэн д[redacted]р гэр б[redacted]л болох з[redacted]хууль[redacted]да[redacted]өрийн эрх б[redacted]хий байгууллагад б[redacted]хийг[redacted]

Гэрлэ[redacted]рлэ[redacted]ол[redacted] харил[redacted] тэгш эрх эдэлж, адил [redacted]лэх[redacted]х[redacted]

Гэр бү[redacted]элт[redacted]н [redacted]бол[redacted]д хөре[redacted]йн б[redacted]ам[redacted]ы б[redacted]д хө[redacted]нги[redacted]р[redacted]ргээр[redacted]богдсон[redacted]амт[redacted]ал б[redacted]эр б[redacted]лий[redacted]ш[redacted]д;

Гэр бү[redacted]**н гишү**[redacted]эрлэгсэд, тэ[redacted]нтэй х[redacted]р[redacted]йга[redacted] т[redacted]н, дагав[redacted]рчлэн авсан х[redacted]хэд бо[redacted]т[redacted]нги[redacted] х[redacted]

Гэр бү[redacted]**йн нууц**[redacted]у[redacted]д задруулбал тух[redacted]х[redacted]ни[redacted]р б[redacted]лий[redacted] төр, алдар[redacted]онир[redacted]д харшл[redacted]

Төрлийн [redacted] эцэг, эх, е[redacted]ц[redacted]эм[redacted]х, [redacted] ож[redacted]х[redacted]н, тэдгээри[redacted]х[redacted]хд[redacted]д;

Саданг[redacted]**ун** – [redacted]сдийн т[redacted] ах, эгч, д[redacted]авг[redacted]а[redacted], т[redacted]йн х[redacted]г;

Овог –[redacted]вөг д[redacted]с гаралта[redacted]йн т[redacted]оо[redacted]ий б[redacted]лэг х[redacted]сийн д[redacted]д [redacted]е улам[redacted]а[redacted]эр[redacted]нэ[redacted]

Хүнд н[redacted]**өлд ба**[redacted]**гаа хүүх**[redacted] Х[redacted]хд[redacted]ий[redacted]амга[redacted]х хуулийн 1[redacted]дугаар з[redacted]йлийн[redacted]ь хэсэг[redacted]д[redacted]гуу[redacted] өнчин, т[redacted]хир дутуу[redacted]нд[redacted], хара[redacted], [redacted] самуун, х[redacted]чирх[redacted]олын ул[redacted]сан[redacted] болон бие махбо[redacted]л[redacted]лээсэн, э[redacted]амь[redacted]нд нь аюул учр[redacted]эрхэлж бу[redacted]х[redacted]

Үр хүүх[redacted]вар болон [redacted]рч[redacted]всан х[redacted]д, ач, зээ, гуч, ж[redacted]

Үрчлэг[redacted]д х[redacted]р[redacted]н, иргэний эрх з[redacted]эрхийн б[redacted]рэн чадамжтай /[redacted] х[redacted]хдий[redacted] тэжээн тэтгэх [redacted]б[redacted]рэн чадамжтай, өсгөн х[redacted]м[redacted]ж[redacted]лэх б[redacted]рэн боломжтой х[redacted]нийг;

1. Ямар шалтгаан[redacted]ха[redacted]лах вэ?

- Өмнөх гэрлэлт[redacted]ч[redacted]ос[redacted]
- [redacted]эрлэгсдийн[redacted]эг[redacted]ь насанд хүрээгүй байгаа бол */Иргэний х[redacted]а[redacted]хэгүй хүнийг иргэний эрх зүйн эрхийн бү[redacted]ч[redacted]и[redacted]та[redacted]хэ[redacted]оласан нөхцөлд хамаарахгүй/*;
- Төрөл, са[redacted]нг[redacted] хүмүүс [redacted]эрлэх;
- Харгал[redacted]дэм[redacted]игч, дэм[redacted]лэ[redacted] х[redacted]оондоо гэрлэх;
- Үрчлэг[redacted]рчл[redacted]лэгч хоо[redacted]ндо[redacted]
- [redacted]эрл[redacted]йн хэн нэг [redacted] эсх[redacted]ё[redacted]а удамших хандлагатай сэт[redacted]н архаг өвч[redacted]бол.

2. Ямар[redacted]кцөлд гэрлэл[redacted]дуусга[redacted]лох вэ?

- [redacted]э[redacted]гч нас барсан болон т[redacted]н[redacted]г нас барсан хэмээн з[redacted]а[redacted] ш[redacted]хийн шийдвэр хүчин төгөлд[redacted] бол[redacted] өдрөөс эх[redacted]
- [redacted]э[redacted]лэлтийг захиргааны буюу шүүхийн [redacted]журмаар цуц[redacted]
- Хүчин[redacted]төлдөр бус гэж тооцсон бол[redacted]рлэлт дуус[redacted]

3. Ямар [redacted]кцөлд гэрлэлтийг хүчин т[redacted]элдөр бус[redacted]цо[redacted]вэ?

- [redacted]э[redacted]кэд харшлах шалтгаантай нө[redacted]эйгээр г[redacted]эл[redacted]ртг[redacted]лсэн н[redacted]эрсэн тохиолдолд гэрлэгсдий[redacted] нэгний б[redacted]он[redacted]ний улмаас эр[redacted] ашиг нь хөндөгдсөн бусад х[redacted]й болон х[redacted]хд[redacted]н эрх[redacted]ашиг с[redacted]нирхлыг хамгаалах байгуулл[redacted]нэхэмжлэлээр шүүх гэ[redacted]элтийг [redacted]н [redacted]төлдөр бусад тооцно[redacted]

4. [redacted]г хэрх[redacted]цуцлуулд[redacted]

[redacted]ийг з[redacted]ны бу[redacted]ш[redacted]й[redacted]курм[redacted]ц[redacted]

[redacted]З[redacted]иргаан[redacted]маар:

[redacted]эр[redacted]элтээ ц[redacted]лахыг х[redacted]ил[redacted]ан[redacted]овшөө[redacted], [redacted]ь х[redacted]ртэ[redacted]к [redacted]ны х[redacted]од[redacted] эд хө[redacted]йн мар[redacted]анг[redacted]й [redacted]рлэгсэ[redacted]э т[redacted]хайгаа [redacted]ус [redacted]сдаа б[redacted]иж[redacted]арын [redacted]рсан х[redacted]сэлтээ [redacted]ргэний[redacted]р б[redacted]йн б[redacted]рт[redacted]лийн б[redacted]лагад гар[redacted]. Иргэний гэр бүлийн [redacted]гэли[redacted]байгу[redacted]ага нь х[redacted]йг хянан[redacted]к 30 х[redacted]гийн дотор гэ[redacted]тий[redacted]цалж[redacted]но.

[redacted]уухийн [redacted]маа[redacted]

[redacted]хиргаан[redacted]жур[redacted] бусад тохиолд[redacted]лд г[redacted]эгсдийн[redacted]харилцан т[redacted]олцсон б[redacted]юу тэ[redacted]й хэн нэгний, эсхүл ир[redacted]ий эрх зүйн эрхийн б[redacted]н чадамжгүй гэж[redacted]оцогдсон эхнэр, нөхрийн[redacted]асран халамжлагчийн н[redacted]эмжлэлийн дагуу [redacted]олэлт цуцлах асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ.

[redacted]Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 126 дугаар зүйлийн 4-т заасны дагуу гэрлэлт цуцлуулах нэхэмжлэлд:

- эрлэгсди[redacted]ф[redacted]йн нэр, нэ[redacted]
- эрлэлт б[redacted]тг[redacted]сэ[redacted]азар, он, са[redacted]ө[redacted];
- эрл[redacted]цлу[redacted]ах[redacted]алтгаан;
- Нас[redacted]х[redacted]рээг[redacted]й х[redacted]хэдтэй бол т[redacted]ни[redacted]нэр, төр[redacted]он, сар, өдөр;
- [redacted]сдийн эд хөрөнгийн[redacted]алаарх х[redacted]сэлт;
- [redacted]эгсэд хоорондоо э[redacted]өрөнгийн буюу[redacted]эн т[redacted]эх талаар [redacted]олцэн тохи[redacted]н [redacted]л эсэх зэргий[redacted]да[redacted]холбогдох [redacted]римтыг[redacted]ган[redacted]

Т[redacted]нчлэн[redacted]л[redacted]

- эрл[redacted]рч[redacted]риатаар гэрчл[redacted]лсэн[redacted]улбар/;
- э[redacted]рг[redacted]эх /нотариатаар гэрчл[redacted]лсэн хуулбар/;
- э[redacted]о[redacted]газрын тодорхойлолт;
- Н[redacted]х[redacted]рэ[redacted]дийн төрсний гэрчилгэ[redacted]нотар[redacted] гэ[redacted]лсэн[redacted]лб[redacted]р[redacted]
- Х[redacted]хдийн ас[redacted]х[redacted]м[redacted]жиж байга[redacted]газрын тод[redacted]йлол[redacted]
- Х[redacted]хдийн эр[redacted]л мэндийн тодо[redacted]йлолт;
- эрлэг[redacted]рээ /гэрээний эх[redacted]ь буюу нота[redacted]атаар[redacted]рчл[redacted]лсэн[redacted] хуулб[redacted]
- эр[redacted]длуулах шалтгаан[redacted]гэрчи[redacted]бол[redacted]х буса[redacted]эд мөри[redacted] бо[redacted]чгийн баримт /Ж[redacted]шээ нь[redacted]эр б[redacted]лийн х[redacted]чирхийл[redacted] ө[redacted]байсан тухай эрх б[redacted]хий б[redacted]уулагын акт, баримт, гэ[redacted]л зу[redacted]д[redacted]рс болон соронзон бичл[redacted]м./;
- [redacted]чийн хамтран өмчлөх ду[redacted]н хөрөнгий[redacted]ка[redacted]аалт,[redacted]нэ, т[redacted]йг гэрчлэх б[redacted]имт /Жишээ[redacted]ь: орон су[redacted]м[redacted]өх эрхийн[redacted] гэ[redacted]илгээ/;
- Х[redacted]хдийн ас[redacted]р[redacted]рх х[redacted]сэлтийг гэ[redacted]имт /Ж[redacted] н[redacted]алин х[redacted]ы[redacted]одорхойлолт, ор[redacted]у[redacted]ханг[redacted] х[redacted]оото[redacted]эргийг хавсаргана[redacted]

[redacted]элт цу[redacted]л нэхэмжлэлийг ш[redacted]х[redacted]ээн а[redacted]ан ши[redacted]рлэхдэ[redacted]л[redacted]длуулах болсон шалт[redacted]ныг т[redacted]ба ша[redacted]магатай [redacted]зв[redacted]х[redacted]г хянан шийдвэрлэх ажи[redacted]агааг 3[redacted]х[redacted]ртэл ху[redacted]аагаар т[redacted]лз[redacted]лх[redacted]энэ хугац[redacted]нд гэрлэгсд[redacted]г эвлэр[redacted]эх арга хэ[redacted]кээ авна. Ш[redacted]эвлэр[redacted]лэх арг[redacted]ижээг зөвхөн[redacted]удаа[redacted]тлэнэ. Ш[redacted]хээс тогто[redacted]он хугацаанд г[redacted]тсэд эвлэрээ[redacted]бол ш[redacted]эдн[redacted] гэрлэлтийг ц[redacted]на.

5. Ямар т[redacted]олдолд шүүх[redacted]рүүлэх ар[redacted]эмжэ[redacted]гүйг[redacted]р гэрлэлтий[redacted]шууд цуцалж [redacted]х вэ?

- эрл[redacted]сдийн хэн нэгни[redacted]х[redacted]чирхийлэл, да[redacted]амтаас[redacted]о[redacted]х гэр б[redacted]лийн гиш[redacted]дийн амь нас, эр[redacted]л мэнд болон х[redacted]хдийн х[redacted]м[redacted]жилд ноцтой

хохирол учирч болзошгүй, эсхүл [illegible] нь тогтоогдсон бол шүүх эвлэрүүлэх арга хэмжээ авалгүйгээр гэрлэлтийг цуцалж болно.

- эр бүлийн орчинд ямар нэг хүчирхийлэл байхгүй боловч гэрлэгсэд цаашид хамт амьдрах боломжгүй нөхцөл байдал илэрч болно. Тухайлбал:

а/ гэрлэгсэд бие биедээ хайр сэтгэлгүй болсноос хоёулаа тус тусдаа амьдрахыг хүссэн;

б/ гэрлэгсэд удаан хугацаагаар хамт амьдраагүй тус тусдаа амьдарч байгаа /энэ нь гэрлэгсдийн [illegible] харах, өөрөөр хэлбэл гадаадад ажиллах, суралцах болон г.м. нөхцөл байдлаас шалтгаалаагүй байх/;

в/ гэрлэгсдийн хэн нэг нь эсхүл хоёул өөр хүнд хайр сэтгэлтэй болж түүнтэйгээ хамт амьдарч байгаа;

г/ гэрлэгсдийн хэн нэг нь сэтгэцийн болон ОХ өвчтэй болсон г.м. нөхцөл байдал байвал шүүх эвлэрүүлэх арга хэмжээ авалгүйгээр гэрлэлтийг цуцална.

6. Ямар нөхцөлд гэрлэлт цуцлахыг хориглодог вэ?

- Эхнэр нь жирэмсэн;
- Хүүхэд нь нэг нас хүрээгүй;
- Хариуцагч хүндээр өвчилсөн тохиолдолд гэрлэлтийг цуцлахыг хориглодог.

7. Гэр бүлийг холбогдолтой нэхэмжлэлийг хэрхэн хаана гаргах вэ?

Гэр бүлийн холбогдолтой хэргийг гэрлэгсдийн хамтран гаргасан буюу гэрлэгсдийн хэн нэгний, эсхүл эрх зүйн бүрэн чадамжгүй гэж тооцогдсон эхнэр буюу нөхрийн асран хамгаалагчийн гаргасан нэхэмжлэлийн үндсэн дээр үүсдэг.

Нэхэмжлэл гаргах:

♦ Нийтлэг журам: Хариуцагчийн оршин суугаа газрын шүүхэд;

♦ Тусгай журам:

а/ Нэхэмжлэгч бага насны хүүхэдтэй буюу [illegible] дутуу хүндэтгэн үзэх бусад шалтгаан /биеийн эрүүл мэндийн байдал, эдийн засгийн хүндрэлтэй байдал г.м./-аар хариуцагчийн оршин суугаа газрын шүүхэд очиход бэрхшээлтэй бол - **Нэхэмжлэгчийн оршин суугаа газрын шүүхэд;**

б/ Зохигчид харилцан тохиролцож нэхэмжлэгчийн эсхүл хариуцагчийн оршин суугаа газрын шүүхийг сонгон тогтоож – Зохигчдын тохиролцсон газрын шүүхэд нэхэмжлэл гаргаж болно.

8. [illegible]эр бу[illegible]лб[illegible]долтой хэ[illegible]г хянан [illegible]йдвэрлэх ажил[illegible]аа

Ир[illegible] [illegible]ш[illegible] [illegible]хэд хянан [illegible]шийдвэрлэ[illegible] [illegible]хай х[illegible]лийн 82 д[illegible]аар з[illegible]йлий[illegible] 2.1[illegible] [illegible]заас[illegible] [illegible]р гэр [illegible]лийн эр[illegible]н ха[illegible]лцаанаас [illegible]ссэн марга[illegible] [illegible] дан[illegible] [illegible]р хяна[illegible] [illegible]вэ[illegible].

[illegible]эрлэ[illegible] [illegible]лах [illegible]тгаан [illegible]эрлэгсд[illegible] [illegible]ху[illegible] [illegible]цтай х[illegible]боотой бол ш[illegible]х х[illegible]лда[illegible] ха[illegible]нэ.

Х[illegible] [illegible]о тө[illegible]лө[illegible] [illegible]мгөө[illegible] [illegible]р[illegible] аш[illegible] [illegible]хүүо хамг[illegible] байг[illegible] [illegible]эр[illegible] [illegible]гсэд ш[illegible] [illegible]ра[illegible]анд за[illegible] [illegible]эн ор[illegible] [illegible]рэгтэ[illegible]. [illegible]лэ[illegible]ци[illegible]н хэ[illegible] [illegible]ь х[illegible]дэтгэх [illegible]аар х[illegible]л[illegible]анд ирээг[illegible]й [illegible] ш[illegible]х [illegible]урал[illegible] [illegible]хойш[illegible]уулна.

[illegible]эрлэгсэд хоёр д[illegible]ь удаа х[illegible]ндэтг[illegible] [illegible]гаанг[illegible]йгээр ш[illegible] [illegible]р[illegible]даа [illegible]рээг[illegible]й бол[illegible] [illegible]гийн хариуцагчийг [illegible]г[illegible]йд хянан шийд[illegible]лэх бол[illegible] [illegible]а нэхэмжлэ[illegible] [illegible]ээг[illegible] [illegible]эмжл[illegible]г буцаана. Нэхэмж[illegible]ч х[illegible]ндэт[illegible]н [illegible]зэх шалт[illegible]ар е[illegible] [illegible]байх[illegible] хэрги[illegible] [illegible]ийдвэр[illegible]лэхийг х[illegible]сч энэ туха[illegible] [illegible]гэ[illegible]н бол [illegible]нийг о[illegible]цуулахг[illegible]йгээр хэргийг хянан ш[illegible]р[illegible]

Шүү[illegible] ш[illegible]

- [illegible]э[illegible]лти[illegible];
- Х[illegible]дийн а[illegible] ба т[illegible]эг тог[illegible]о[illegible]
- Х[illegible]хэд х[illegible]м[illegible]ж[illegible]лэх жу[illegible]м тогто[illegible]
- [illegible]эрлэгсдийн болон гэр [illegible]лийн ги[illegible]н хамтран ө[illegible]мөх дундын хөрөнгийг хуваах;
- [illegible]эрлэгсэд болон гэр б[illegible]ш[illegible]г тэжээн тэтг[illegible]лэх;
- Улсын хураам[illegible]н а[illegible] тус т[illegible] тусгана.

Хэ[illegible]в зохигчид э[illegible]ө[illegible]ар[illegible]й бол эн[illegible]хай шийд[illegible]от заана.

9. [illegible]лтийг х[illegible]кэн [illegible]х б[illegible] вэ?

[illegible]лэлтээ ц[illegible]алсан х[illegible]м[illegible]с[illegible]снээ ха[illegible]ан илэрх[illegible]лж өрг[illegible]л га[illegible]ан бөгөө[illegible]өөр х[illegible]нтэй гэ[illegible] [illegible]элтийг сэ[illegible]эж бол[illegible]

[illegible]Мөн сураг[illegible]лга болсонд[illegible] [illegible]до[illegible]ас барсан [illegible]эж за[illegible]сан х[illegible]эр[illegible]р буюу эхнэ[illegible] [illegible]а[illegible] а[illegible]ах х[illegible]сэлтээ [illegible]асан б[illegible]гөө[illegible]нэр нь өө[illegible]г[illegible]й б[illegible] иргэний г[illegible]лийн б[illegible]рт[illegible]ууллага гэ[illegible]эж б[illegible]о.

10[illegible]рээгүй хүү[illegible]ас[illegible]мжи[illegible] тухай мар[illegible]н

[illegible]д 18 насанд х[illegible]й х[illegible]хэдтэ[illegible] [illegible]ол гэрлэлт [illegible]цлах тух[illegible] х[illegible] [illegible]х шийдвэрлэнэ[illegible] х[illegible]хдийн эцэ[illegible]эх хэн нь ч х[illegible]хдээ аср[illegible]х, х[illegible]м[illegible]ж[illegible]лэх, тэжээн тэтгэх [illegible]рэгтэй ба энэ [illegible]ргээс чөлөөлөгдөх учирг[illegible]й.

Хэ[redacted]на[redacted]рээг[redacted]й х[redacted]дээ а[redacted]тэтгэх, х[redacted]м[redacted]ж[redacted]та[redacted]рга[redacted]айж[redacted]боловч[redacted]хдийн[redacted]ашиг сонирхлыг[redacted]мга[redacted]днэ[redacted]х[redacted]дийн[redacted]мжийн[redacted]удлыг[redacted]шийдвэрлэх ёст[redacted].

Т[redacted]нч[redacted]хэ[redacted]х[redacted]нь 1[redacted]санд[redacted]боловч эрх з[redacted]йн[redacted]чадамжг[redacted]й[redacted]т[redacted]ний а[redacted]мж бо[redacted]тгэлгийн асуудл[redacted]шийдвэр[redacted]рдлагатай[redacted]

Ас[redacted]йн асуудлы[redacted]шийдвэ[redacted]ээ:

- Эх[redacted]кий[redacted]он[redacted]х[redacted]ээ ил[redacted]хаара[redacted]авьж, са[redacted]м[redacted]жил с[redacted]ча[redacted]р, б[redacted]оли[redacted]ой;
- Х[redacted]д[redacted] эх[redacted] асрам[redacted]д байг[redacted] эд матер[redacted]лын болон с[redacted]н[redacted]н[redacted]лөөр ил[redacted] бай[redacted]эг нөхцөл[redacted]айдлуудыг;
- [redacted]хэ[redacted]д[redacted]йн[redacted]д нь[redacted]д[redacted]байдлыг ш[redacted]х харгалзан [redacted]здэ[redacted]

Мөн[redacted]хэл[redacted]ба т[redacted]эц[redacted]амжийн асуудлыг шийдвэр[redacted]ний с[redacted]ка[redacted]

Хэр[redacted]

- Х[redacted]эхл[redacted]ш[redacted]м[redacted]вга, ах, [redacted]т.м.[redacted]өл[redacted] са[redacted]хэн[redacted]х[redacted]
- Тэ[redacted]рь уг[redacted]х[redacted]х[redacted]ж[redacted]л[redacted]цож[redacted]айс[redacted] б[redacted]эд[redacted]ааши[redacted]бол[redacted]
- Х[redacted]йн эрх[redacted]п[redacted]ний[redacted]н д[redacted]гн[redacted] ш[redacted]х[redacted]рвэл х[redacted]й[redacted]ээдийн[redacted]эн эцэг[redacted] н[redacted]тэтгэлэг га[redacted]ш[redacted]вэрлэж

[redacted]эв гэрлэ[redacted]д х[redacted]хдийн эцэ[redacted]нэг нь х[redacted] асар[redacted]хамгаала[redacted]лэх[redacted]ргээ биел[redacted]тэдний э[redacted]г, бай[redacted]эрхиц[redacted]л[redacted]буюу хассан бол х[redacted]х[redacted]сран хамга[redacted]л[redacted] хар[redacted]алзан[redacted]ж[redacted]гч[redacted]ол[redacted]лох, төрө[redacted]дангийн х[redacted]н[redacted]асрамжид[redacted]лдэ[redacted], эсх[redacted]л[redacted]х[redacted]ж[redacted]лэх байг[redacted]лагад шилж[redacted]лэх зэргээр ш[redacted] шийдв[redacted]э.[redacted]т, эх бай[redacted]кээ хязгаарлуу[redacted]н буюу хасуул[redacted] этгэ[redacted]отг[redacted]г[redacted]гуулна.

1[redacted]хд[redacted]элэг гарг[redacted]ах тухай

Х[redacted]хд[redacted]н[redacted]амжийн туха[redacted] асуудлыг хян[redacted]ш[redacted]вэрлэснээр[redacted]нд т[redacted]элэг г[redacted]рг[redacted]ах асуудал[redacted]снэ. Эцэг, эхий[redacted]хэ[redacted]нэгний асра[redacted]жид х[redacted]хдийг[redacted]лд[redacted]эр шийдвэрлэсэн бол нөгөөг[redacted]с н[redacted]тэтгэлэг гарг[redacted]улна.

Хэрэв х[redacted]хдийг төрөл, садангийн х[redacted]ний[redacted] асрамжид[redacted]лдээн шийдвэрлэсэн бол эцэг, эхийн аль алинаас нь, эсх[redacted]л тэдний амьдралын боломж, нөхцөлийг харгалзан аль нэгнээс нь тэтгэлэг гаргуулна.

1[illegible]элгийн хэмжээг х[illegible] тогтоод[illegible]

Х[illegible]хдэд [illegible]лгох тэтгэлгийн [illegible]ний нас[illegible] харгалзан сард [illegible] хүүхдэд [illegible] хэмжээгээр [illegible]тооно:

- 1[illegible]элх насны [illegible]хдэд ту[illegible]нута[illegible] тогтоог[illegible] а[illegible]гааны[illegible]д түвшингийн [illegible]
- 1[illegible]ас /су[illegible]цаж байгаа бол [illegible]ай б[illegible]н насанд х[illegible] б[illegible]вч хө[illegible]мөрийн чадварг[illegible]дэд [illegible]жиргааны [illegible]д т[illegible]инги[illegible]мжээгээр;
- з[illegible]хөн ц[illegible]н [illegible]нөөс өөр ор[illegible]тог[illegible]й хар[illegible]уцагчаас гар[illegible]ла[illegible] хүүхдийн [illegible]тгэл[illegible]н хэмжээ нь т[illegible]ни[illegible]ры[illegible] цалин хөлс, т[illegible]нтэ[illegible] адилтгах[illegible]ол[illegible]н 50 хувиас[illegible]тэрч[illegible]охгүй /эдгээр цалин х[illegible] болон т[illegible]адилтгах о[illegible]огы[illegible]агсаалтыг Засгийн [illegible]р тогтооно/.

13. Хариуцагча[illegible] нэмэлт за[illegible]ал га[illegible]улж болох уу?

Тэжээн тэтгүүлэгчид онц[illegible]й нөх[illegible]л байдал тохиолдсон /х[illegible]р өвчилсөн[illegible]хир дутуу болсо[illegible], эмчлүүлсэн, сургуульд орсон г.м[illegible] нэмэлт т[illegible]лэг[illegible]ргуулах, эсхүл гарсан [illegible]длыг хариуцуулахаар[illegible]д нэхэмж[illegible]гар[illegible]к болно.

14. Т[illegible]лэ[illegible]эхөн гаргу[illegible]к бол[illegible]у?

[illegible]гэлэ[illegible]өлөгч тэтг[illegible]өлөхө[illegible]анаатай зайлсх[illegible]н, ц[illegible] бус[illegible] орл[illegible]оо нуун д[illegible]гдуулса[illegible]ь тогтоогдсон[illegible]л ш[illegible]х[illegible]н тэтгүүлэх б[illegible]сад иргэн, [illegible]богдох б[illegible]йгууллагын нэхэ[illegible]лэлийг [illegible]эн төлөгдөөгүй тэтгэлгийн[illegible]өхөн төлүүлж болно.

Тэтгэлэг нөхөн төлүүлэхэд тэтг[illegible] төлөгч х[illegible]өл[illegible]охлээг[illegible]уюу цалин хөлс, бусад орлогын хэмжээг[illegible]огтоох бо[illegible]мжгүй[illegible]л тухай[illegible]ейн хөдөлмөрийн хөлсний доод хэм[illegible]г барим[illegible]на.

15. Тэтгэлэг төлөгч онцгой [illegible]д байдл[illegible]н ул[illegible]с тэтг[illegible]өс чөлөөлөгдөж болох уу?

Тэ[illegible]г төлөгч хөдөлмөр[illegible]йн чадваргүй бол[illegible]н тохиол[illegible]лд тухайн хугаца[illegible] тэтгэлгийн буюу бүхэлд нь нөхөн төлүүлэхээс шүүх чөлөөлж болн[illegible]

16[illegible]тгэлгийн хэмжээг өөрчлөн тогтоолгож болох уу?

[illegible]этгэлгийн хэмжээ нь тэтгэлэг төлөгчийн цалин хөлсний 50 хувиас хэ[illegible]рсэн бол тэтгэлгийн хэмжээг өөрчлөн тогтоолгохоор тэтгэлэг төлөгч шүүхэд нэхэмжлэл гаргаж болно.

17. Тэт[redacted]гийг хуга[redacted]анд нь төлөөгүй бол[redacted]р хариуцл[redacted]огд[redacted]?

Ш[redacted]хийн ш[redacted]вэрээр тогтоосон тэт[redacted]гийг хугац[redacted]д нь[redacted]өөг[redacted] хожимдуулсан [redacted] хоног тутамд тогто[redacted]он тэтгэлгий[redacted]нийн [redacted] 0,5 хувиа[redacted]да[redacted]ги төлнө.

[redacted]лда[redacted]йн[redacted]нийт хэмжээ төлөгдөөг[redacted]й тэтгэлгийн [redacted]нийн д[redacted]0 хувиас[redacted]рэхг[redacted]й байна.

18. [redacted]эгчийн хэн н[redacted]нд тэтгэлэг гаргу[redacted]ах

[redacted]лэгчи[redacted]бие б[redacted] тэжээн тэтгэх т[redacted] гэрээ[redacted]й[redacted]аг[redacted]й бол гэрл[redacted]т цуц[redacted]ла[redacted] хэргийг хянан ши[redacted]рлэж[redacted]т[redacted]ш[redacted]хэд тэжээн тэтг[redacted]лэх[redacted]холо[redacted]й нэхэмжлэлийг га[redacted]х эрх[redacted]

Нэх[redacted]кл[redacted]

- Эх[redacted]р, [redacted]эр[redacted]хөдөлмөрийн[redacted]адв[redacted]/Тухай[redacted]тэтгэвэр[redacted]тоолго[redacted] на[redacted]д х[redacted]рсэн, хөдөл[redacted]ий[redacted]дваараа б[redacted]алдсан[redacted];
- Х[redacted]нд [redacted]чтэй, байнгын[redacted]а[redacted]ардлагата[redacted]ухайл[redacted]өвчний улма[redacted] ажил, хөдөл[redacted]р з[redacted]х боломж[redacted], тогт[redacted] орлого байхг[redacted]й г.м./;
- Эдийн засгийн хувьд[redacted]йл[redacted]шг[redacted]й тусла[redacted] авах ш[redacted]рдлагатай /Тухайлбал: 3 нас х[redacted]э[redacted]й буюу та[redacted]дутуу х[redacted]хдээ асарч байгаагийн улмаа[redacted]өд[redacted]лмөр эрх[redacted]й г.м./ зэрэг нөхцөл шалтгааны[redacted]заж, [redacted]ох нотло[redacted]имтыг хавсаргана.

19. Гэрлэгсдий[redacted]хамт[redacted]ч[redacted]х дун[redacted] эд хөрөнгө

Хамтран[redacted]члөх д[redacted]ид:

- [redacted]эрлэ[redacted], гэр [redacted]сад гиш[redacted] болон тэдгээрийн хамтын хөдө[redacted]р[redacted]жиллага[redacted]ас олсон болон бусад орлого, м[redacted] ху[redacted]им[redacted]
- [redacted]б[redacted]н п[redacted]н[redacted]мт[redacted] өмчлөх дундын хөрөнгийн [redacted]ог[redacted]олж[redacted]п[redacted]длөх[redacted]эдлэх эд хөрөнгө;
- [redacted]гдо[redacted]хувь, [redacted]
- [redacted]рлэ[redacted]д, гэр б[redacted]йн [redacted]д гиш[redacted]ний хэн нэгний нэр дээр байгаагаас [redacted]л ша[redacted]тг[redacted]ан [redacted]лэс[redacted] хойш бий болсон бусад хөрөнгө;
- [redacted]эр б[redacted]ли[redacted]гиш[redacted]н өө[redacted]йн хуваарьт хөрөнгөөс дундаа хамтр[redacted]өмчлөхөд [redacted]иулж шилж[redacted]лсэн хөрөнгө, мөнгөн хуримтлал [redacted]аарна.

20. Гэр б[redacted]йн гишүүдэд хамтран өмчлөх дундын эд [redacted]өнгөөс оногдох [redacted]сгийг хувиарлуулахаар нэхэмжлэл гаргаж[redacted]лох уу, мөн хэрх[redacted]н шийдвэрлэдэг вэ?

[redacted]эр б[redacted]лийн хамтран өмчлөх дундын эд хөрөнгөөс гиш[redacted]нд оногдох хэсгийг дараах тохиолдолд тодорхойлдог:

- [illegible] иш [illegible] ийн б [illegible] рэлдэх [illegible] нээс гарахад о [illegible] х [illegible] ийн [illegible] ар [illegible]
- [illegible] өлэ [illegible] с төл [illegible] г [illegible] ахад тэдгээрийн хуваарьт эд х [illegible] өнгө х [illegible] рэл [illegible] кг [illegible] й бол [illegible]
- эр б [illegible] лийн [illegible] у [illegible] н [illegible] лбөр га [illegible] улбал;
- эр б [illegible] ги [illegible] н [illegible] ас ба [illegible] аар өв [illegible] дсэн тохиолдо [illegible]

эрлэгч [illegible] т [illegible] уц [illegible] нэхэм [illegible] тэй хамт хамт [illegible] н өмчлөх дундын х [illegible] в [illegible] гай [illegible] отой м [illegible] ааныг шийдвэрл [illegible] лж болно.

Эн [illegible] жл [illegible] йг:

- [illegible] 18 [illegible] наса [illegible] рсэн ги [illegible] н [illegible]
- [illegible] х [illegible] рээг [illegible] й ги [illegible] ий ху [illegible] т [illegible] өгч;
- [illegible] ин эрх, а [illegible] лы [illegible] м [illegible] лах [illegible] уллага тус тус гаргаж [illegible]

[illegible] н н [illegible] ц [illegible] оно [illegible] ох [illegible] гийн хэмжээ нь наса [illegible] х [illegible] р [illegible] өл [illegible] в [illegible] й б [illegible] д [illegible] н [illegible] г ор [illegible] уула [illegible] и гиш [illegible] ил б [illegible]

[illegible] дийн [illegible] тр [illegible] х дунд [illegible] д х [illegible] нги [illegible] ува [illegible] а ш [illegible] х гэр б [illegible] н бу [illegible] гиш [illegible] оогдох [illegible] ий [illegible] дор [illegible] лох [illegible] эрэгцээ гэрлэг [illegible] йн э [illegible] мэ [illegible] айдал [illegible] хди [illegible] аши [illegible] онир [illegible] зэргийг харга [illegible] ан тэд [illegible] тэнц [illegible] хэмжэ [illegible] р то [illegible] ож б [illegible] дог.

Т [illegible] нчлэн [illegible] өлэгчди [illegible] амтран [illegible] члөх [illegible] ундын [illegible] мар [illegible] хөрөнгийг хэнд нь шилж [illegible] лэх, шил [illegible] лсэн хөр [illegible] гийн [illegible] нийн д [illegible] н нь т [illegible] нд ноогдох хэсгээс давсан бол [illegible] нийн зөр [illegible] г нөгөөд нь олгуулах зэргээр шийдвэрлэдэг.

**Жишээ нь: А,Б нар нь 14, 16 насны 2 хүүхэдтэй. Тэдгээрийн хамтран өмчлөх дундын хөрөнгө [illegible] 5 сая т [illegible] өөр үнэлэгдэх 2 өрөө орон сууц, 8 сая төгрөгөөр үнэлэгдэх суудл [illegible] автома [illegible], 10 сая төгрөгийн мөнгөн хадгаламж, нийтдээ 5 сая төгрөги [illegible] хөрөнгө [illegible] эж үзвэл гэр бүлийн гишүүдэд адил хэмжээгээр оногдохоор [illegible] код нэг [illegible] д 9.5 сая төгрөгийн хөрөнгө оногдоно. Энэ тохиолдолд Б-д 8 сая [illegible] рөгийн [illegible] хий авто машин, 1.5 сая төгрөгийг хувиарлаж болох юм. Хари [illegible] үүхдийг х [illegible] асрамжид үлдээхээс шалтгаалж, тэдгээрт оногдох хэсгийг а [illegible] мжин да [illegible] всан эцэг, эхий [illegible] эгний эзэмшилд шилжүүлнэ.*

эр б [illegible] лийн гиш [illegible] д нь хамт [illegible] ш [illegible] дундын хөрөнгөө харилцан тохиролцох журмаар хувааж [illegible]

21. Ямар тохиолдолд ас [illegible] га [illegible] алт болон харгалзан дэмжигч тогтоож өгдөг [illegible]?

♦ [illegible] сран хамгаалалтад ба [illegible] х [illegible]

- бага насны /14 нас х [illegible] рээг [illegible] й/ б [illegible] тэн өнчин;

- эцэг эх нь хо[redacted]лаа иргэний [redacted]йн эрхи[redacted]й б[redacted] хязгаарлагдм[redacted]л чадамжтай [redacted]оцогдсон[redacted]он[redacted]г, эх[redacted] эрхээ хязга[redacted]лж[redacted]асуулс[redacted]ийн[redacted]а н[redacted]ы [redacted]д;
- эцэг, эх н[redacted]ла[redacted]удаан [redacted]аага[redacted]лж[redacted]йгаа, газарт ял[redacted]ба[redacted]аа зэр[redacted]этгэ[redacted]ал[redacted]анаа[redacted]хдээ би[redacted]н тэжээн тэ[redacted]н халам[redacted]х б[redacted]г[redacted]й[redacted]ны
- сэтгэций[redacted]ч[redacted]улмаас[redacted]хэ[redacted]ий э[redacted]й[redacted]рх[redacted]н чадамжг[redacted]т[redacted]догдсон [redacted]

♦ Харгалзан [redacted]мж[redacted]л зохих х[redacted]н[redacted]

- насанд х[redacted]рээг[redacted]й /14-18 н[redacted]/ б[redacted]өн[redacted]
- эцэг эх нь хоёулаа [redacted]р[redacted]и[redacted]рх[redacted]й[redacted]юу хязгаарлаг[redacted]мал ча[redacted]м[redacted]ай[redacted]эж[redacted]ос[redacted]д[redacted]байх эрхээ х[redacted]арлуул[redacted]ха[redacted]ан х[redacted]ни[redacted]аф[redacted]д[redacted]ог[redacted]х[redacted]д;
- эцэг, э[redacted]ул[redacted]даа[redacted]ацаа[redacted]р[redacted]ичл[redacted]лж[redacted]гаа[redacted]ор[redacted]газар ял э[redacted]рэг х[redacted]тгэх[redacted]т[redacted]анаар х[redacted]дээ б[redacted]л[redacted] тэжэ[redacted] тэт[redacted]х[redacted]амжла[redacted]бол[redacted]ог[redacted]й наса[redacted]к[redacted]рэ[redacted]х[redacted]хэд[redacted]
- со[redacted]ах[redacted]ндаа, м[redacted]анс[redacted]улах бод[redacted]байн[redacted]хэрэгл[redacted] ул[redacted]гэн[redacted]й эрх з[redacted]йн[redacted]ийн хязга[redacted]аг[redacted]чад[redacted] то[redacted]он х[redacted]н
- эр[redacted]ндийн байдал боло[redacted]өндөр нас[redacted]бол[redacted]улма[redacted]и[redacted]э[redacted]й эр[redacted]гээ биечлэн хэрэгж[redacted]лэх боло[redacted]й бо[redacted]н э[redacted]р х[redacted]м[redacted]с ш[redacted]хөрөнгийн зохих бололцоотой [redacted]эл, сад[redacted]бую[redacted]рөл, сада бус[redacted]ний бичгээр гаргаж, нотариат[redacted]о гэрчл[redacted]лсэн[redacted]вшөөрли нь [redacted]ндэслэн асран хамгаалагч, харгал[redacted]ан дэмжигчээр[redacted]тоодог.

[redacted]сран хамгаалах, харгалзан дэмжих [redacted]йл ажиллагаа[redacted]э төлбөрг[redacted]й хийгдэх ёстой.

22. Асран хамгаалуулж, харгалзан дэмжүүлж ба[redacted]аа хүн ямар эрхтэй вэ?

- асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн гэр б[redacted]льдрах;
- орон сууцандаа амьдрах эрхээ хэвээр хадгалах;
- мөн хууль тогтоомжид заасан буса[redacted]хээ эдлэ[redacted]хтэй.

23. Асран [redacted]амгаалагч, [redacted]ргалзан д[redacted]игч гэж[redacted]ар хүн б[redacted]х[redacted] ёстой, м[redacted] ямар үүр[redacted]үлээдэг [redacted]

- э[redacted] эх байх э[redacted]асуулсан, [redacted]аарлуулса[redacted]
- ө[redacted]өө асран ха[redacted]алуулах, ха[redacted]лзан дэмж[redacted]лж байга[redacted]
- [redacted]нсуурулах [redacted]ис, согтуур[redacted]ах ундаа байнга хэрэг[redacted]дэг[redacted]
- [redacted]орих ял эдэлж [redacted]йгаа болон эр[redacted]гийн хэрэгт удаа дараа [redacted]йитг[redacted]лсэн;
- [redacted]рчлэн авсан х[redacted]хдээ өөрийн буруугаас буцаан өгсөн х[redacted]нийг асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчээр тогтоохыг хориглодог.

сран[redacted]дэмжигч нь өөрийн а[redacted]амж, дэмжлэг[redacted]

- х[redacted], х[redacted]ор[redacted]цаар[redacted]кан[redacted]асран сувилах;
- з[redacted]аши[redacted]ах;
- [redacted]нгө[redacted]т цаас, буса[redacted]римт[redacted]гийг нь [redacted]анки[redacted]
- [redacted]л хө[redacted]нд хадгалу[redacted]мөнгө[redacted]хадгаламж, бу[redacted]з[redacted]й[redacted]ь[redacted]зориул[redacted]арцуулах[redacted]орон суу[redacted] хө[redacted]рээг[redacted]х,[redacted]дэмжлэ[redacted]байгаа хүний нэрийн[redacted] өм[redacted]шинэ[redacted]аху[redacted]х, эрхэлж[redacted]йгаа аж ахуйн ажл[redacted] зо[redacted]доо ту[redacted]ум,[redacted]йн Засаг д[redacted]аас зөвшөөрөл ав[redacted]
- [redacted]эсэ[redacted]ийн[redacted]ар сум, д[redacted]гийн Засаг дарга[redacted] [redacted]ла[redacted]рэг[redacted].

[redacted]амг[redacted]агч, харг[redacted]дэмжигч[redacted]өөрийн асрамж[redacted]өгт бай[redacted]тэй[redacted]лон тухай[redacted]ий нэр[redacted]өөс өөрийн[redacted]йин гиш[redacted]рөл,[redacted]дангийн х[redacted]хэлцэ[redacted]он тэдний хо[redacted]д[redacted]ссэн марга[redacted]ыг ш[redacted]хээр шийд[redacted]олзэх[redacted]х[redacted]йг төлөөлөн[redacted]олцохыг хори[redacted]но.

Т[redacted]нчлэн тухайн сум, д[redacted]ргийн[redacted]саг[redacted]огын зөвшөөрөл[redacted]йгээр орон сууц хөлслөх гэрээг цуцлах, асра[redacted]х, дэ[redacted]клэгтээ байгаа хүний нэрийн өмнөөс шинээр аж ахуй эрхлэх, эрх[redacted]лж ба[redacted]гаа аж ахуйн ажлыг нь зогсоох, эд хөрөнгө, мөнгөн хадгаламж, [redacted]нэл з[redacted]йлийг бэл[redacted]эх[redacted]лон өөрт нь зориулахаас бусад тохиолдолд худалдах, арилжих[redacted]ар[redacted]аалах, дэнчин тавих, бусад хэлбэ[redacted] зарцуулахыг хор[redacted]

24. Асран хамг[redacted]ла[redacted]харгалзан дэмжиг[redacted]р[redacted]тоосны[redacted] хүчингүйд то[redacted]у[redacted]ло[redacted]уу?

[redacted]сран ха[redacted]ал[redacted]ха[redacted]лзан дэмжигчээ[redacted]тог[redacted]осныг[redacted]хя[redacted] шийдвэрлэх о[redacted]го[redacted]и[redacted]ааны журмаар хүчингүйд тоо[redacted]даг[redacted]

[redacted]ор дурд[redacted]ан т[redacted]ол[redacted]лд асран хамгаалагч, харгалз[redacted]мж[redacted]ээр тогтоосныг хүчин[redacted]д т[redacted]оцно:

- асран х[redacted]лагч[redacted]харгалзан дэмжигч нь өөрий[redacted]рг[redacted]с[redacted]лх ёсоор б[redacted]лэгүй;
- асран х[redacted]гаала[redacted]харгалзан дэмжигчид хоригл[redacted]үйлсийг[redacted]сэ[redacted]
- асра[redacted]мгаал[redacted]харгалзан дэмжигчээр тог[redacted]ж болохгү[redacted]тг[redacted] бол[redacted]ь тогт[redacted]дсон;
- асра[redacted]хамг[redacted]ч, харгалзан дэмжигч нь э[redacted]урвуулан а[redacted]тла[redacted]н.

сра[redacted]хамг[redacted]агч, харгалзан дэмжигчээ[redacted]огтоосныг хүчингүйд тооцох хүсэлтий[redacted]

- асран ха[redacted]аалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийн оршин суугаа газрын шүүхэд;

- [illegible]шин [illegible]гтаа [illegible]з[illegible] [illegible]рхойг[illegible] [illegible]ол [illegible]ран [illegible]ал[illegible] [illegible]рга[illegible]дэм[illegible]гч[illegible]р[illegible]уугаа[illegible]ын[illegible]хэд ту[illegible]арг[illegible]

[illegible]Х[illegible]сэ[illegible] со[illegible]рхо[illegible]ргэ[illegible]хуули[illegible]тгэ[illegible], асран[illegible]гаал[illegible]ч, х[illegible]гал[illegible]ижи[illegible]йн [illegible] ажи[illegible]агаан[illegible]на[illegible]авих эр[illegible]рэг б[illegible]ий а[illegible]бан[illegible]алта[illegible] гарга[illegible]а. Ш[illegible]х хур[illegible]аа[illegible]талууд х[illegible]ндэтгэн [illegible]зэх [illegible]алтга[illegible]гт[illegible]й[illegible]з[illegible]й явдал нь [illegible]х [illegible]алдааныг хойш[illegible]а[illegible] [illegible]ндэсл[illegible] бо[illegible]т[illegible]й[illegible]

Ш[illegible]х[illegible]эм[illegible]а[illegible]т хангава[illegible]ср[illegible] хамгаала[illegible] ха[illegible] дэмжиг[illegible]т[illegible]шийдвэрийг[illegible]чи[illegible]йд тооцох [illegible]ха[illegible]р гаргаж, [illegible]г[illegible]гч[illegible]огал[illegible]ом[illegible]гчийг шинэ[illegible]огт[illegible]но.

25. *Ям[illegible]өл[illegible] ху[illegible]у[illegible]лл[illegible]болох*

- х[illegible]э [illegible]рчл[illegible]охи[illegible]шөөрөл[illegible]о[illegible]хэд [illegible]рчл[illegible] ав[illegible]тухай[illegible]гар[illegible]отариат[illegible]лсэн ба[illegible]
- гэ[illegible]эгсди[illegible]хэд [illegible]авах[illegible]эл[illegible]н байгаа[illegible] эн[illegible] туха[illegible]өө зөвш[illegible]р[illegible] авс[illegible]ба[illegible]
- б[illegible]тэн[illegible]т[illegible]члэн эцэ[illegible]нь х[illegible]аа[illegible]огэний эрх[illegible] эрхи[illegible]жг[illegible]й бол х[illegible]йг[illegible]рчл[illegible]лэх тох[illegible]д ту[illegible]р[illegible] хам[illegible]гч[illegible]арга[illegible]дэмжигч бол[illegible]эд [illegible]ай[illegible]н[illegible]өвшө[illegible]ийг[illegible]а;
- [illegible]ас[illegible]эс[illegible]ь[illegible]өвшө[illegible]ий[illegible]на[illegible]
- [illegible]т, [illegible]б[illegible], [illegible]э[illegible]й х[illegible]х[illegible]ш[illegible]хийн [illegible]йд[illegible]р[illegible]те[illegible]ол[illegible]ос хой[illegible]т[illegible]ын дар[illegible] [illegible]рчл[illegible]

[illegible]рчилэ[illegible]с[illegible]д[illegible]оршин[illegible]а су[illegible]д[illegible]рг[illegible]н [illegible] д[illegible]ад гар[illegible]аг д[illegible]а[illegible]хэд[illegible]лэн[illegible]ах [illegible]х[illegible] х[illegible]лтийг х[illegible]н[illegible]ухай[illegible]й[illegible]рийг[illegible] хо[illegible]г ба[illegible]та[illegible] гаргах ба х[illegible]эд[illegible]о[illegible]а[illegible]дв[illegible]й[illegible]эсл[illegible]рг[illegible]тэр б[illegible] б[illegible]ртгэлийг[illegible]а[illegible]д[illegible]хэ[illegible]ни[illegible]р[illegible]

Су[illegible]д[illegible]рг[illegible]са[illegible]рга[illegible]ья[illegible]ут[illegible]эв[illegible]кээн дэ[illegible] нөхцө[illegible]д байга[illegible]чл[illegible]ох х[illegible]й[illegible]су[illegible]б[illegible]ртгэл х[illegible] ёст[illegible]бөгө[illegible]н а[illegible]л[illegible]рхэ[illegible]вахи[illegible]ан[illegible] ба[illegible]уллаг[illegible]х[illegible]элд б[illegible]аа [illegible]рчл[illegible]н нэг[illegible]он б[illegible]р[illegible] хе[illegible]лж, [illegible]ал[illegible]а[illegible].

Үр[illegible]гч[illegible]ь [illegible]анд х[illegible]сэн, иргэ[illegible]х[illegible]йн[illegible]хийн б[illegible]н ч[illegible]дамж[illegible]й, х[illegible]хди[illegible] тэжээн[illegible]этгэж, өсгө[illegible]м[illegible]ж[illegible]лэх з[illegible]х болом[illegible]ой х[illegible]н ба[illegible]а. Мөн т[illegible]нчлэн:

- [illegible]0-аас дээш насны /б[illegible]тэн өнчин х[illegible]хдийг төрөл, [illegible]адангийн х[illegible]н нь [illegible]рчлэн авахад энэ насны хязгаарлалт хамаарахг[illegible]й/;

- эц[redacted]б[redacted]ах эрхэ[redacted] хязга[redacted]луулсан, х[redacted]лсан буюу[redacted]згаарлуулж ха[redacted]лсан х[redacted]н;
- ур[redacted]чл[redacted]во[redacted]э[redacted]ий[redacted]бу[redacted]гаас б[redacted]даан өгсөн;
- а[redacted]жоо[redacted]лох[redacted]ри[redacted]отс[redacted]
- [redacted] ши[redacted]вэ[redacted]н[redacted]рх з[redacted]ехийн б рэн [redacted] [redacted]нзг[redacted]айд т[redacted]гдсон;
- [redacted], сэ[redacted]й[redacted]

[redacted]уруу[redacted] у[redacted]ан[redacted]уулах[redacted]ис байнга ха[redacted]

[redacted]р[redacted]ги[redacted]рэ[redacted] да[redacted]а шийт[redacted]сэн болон х[redacted]х[redacted]дэлж байгаа[redacted]д х[redacted]д [redacted]рчл[redacted]лэхийг [redacted]иглодог.

[redacted]Үр[redacted]ли[redacted] н[redacted]мэдэж байх алба[redacted]уу[redacted]алтан бол[redacted] б[redacted]д этгээд т[redacted]ни[redacted] ха[redacted]рэгтэй бөгөөд[redacted]н авагч[redacted]рчл[redacted]лэгчийн зөвш[redacted]рөлг[redacted]рчлэлтийн нууц[redacted]уулбал [redacted]оомжийн да[redacted]хариу[redacted]х[redacted]лээнэ.

20[redacted]Үрч[redacted]ху[redacted]нгүй[redacted]тооцуу[redacted]олох уу?

[redacted]ар[redacted]ху[redacted]тгээд[redacted]д[redacted]рчл[redacted]ийг х[redacted]йд тооцуулах х сэлти[redacted]х[redacted]гар[redacted]н[redacted]

- т[redacted]ло[redacted]
- [redacted]х[redacted]эр[redacted]у[redacted]ла[redacted],
- 14 н[redacted]р[redacted]о[redacted]д[redacted]е[redacted] со[redacted]огч[redacted]ад[redacted]тг[redacted]г.[redacted]

[redacted]Ү[redacted]инг[redacted]ш[redacted]оцу[redacted]эл[redacted]и[redacted]х[redacted]х[redacted]а ор[redacted]н[redacted]аа [redacted]зры[redacted]оганан[redacted]хэд[redacted]р[redacted]ни[redacted]х[redacted]тооц[redacted]улах[redacted]хай [redacted]рги[redacted]ийл[redacted]лэхдээ ш[redacted]х[redacted]сэл[redacted]га[redacted]олон [redacted]рчл[redacted]лэгч, [redacted]рчлэ[redacted]ор[redacted]улна. Тэдгээ[redacted]х нд[redacted]шалтгаанг йгээр ирээг й[redacted]х[redacted]хо[redacted]уулах[redacted]дэсл[redacted]

Шү[redacted]үйд [redacted]ох т[redacted]огахдаа:

- х[redacted]ц[redacted]о[redacted]цэг,[redacted]х[redacted]алзан дэм[redacted] х[redacted]гчид[redacted]ах[redacted]
- х[redacted], [redacted]д нь[redacted]нь[redacted]х[redacted]ашь[redacted] хо[redacted]т[redacted]нь[redacted]огт[redacted]э[redacted]ху[redacted]ы [redacted]т[redacted] б[redacted]л т[redacted]ни[redacted]д а[redacted] х[redacted]лэ[redacted]ай[redacted] ш[redacted]ж[redacted]лэ[redacted]асуудлы[redacted]шийд[redacted]рлэн[redacted]
- Т нчлэн рчлэн ава[redacted]й[redacted]эм бу[redacted]гаас [redacted]р[redacted]лэгчид[redacted]эм х[redacted]р[redacted]ан бол хохирлыг нөхө[redacted]тгөл лэх, х хдийг х хэд а[redacted]ан х м[redacted]ж[redacted]лэх байгууллагад шилж[redacted]лэхтэй холбогдсон зардлыг рчлэгчээс гаргах асуудлыг шийдвэрлэж болно.

ДӨРӨВ. ГЭР БҮЛИЙН ХҮЧИРХИЙЛЛИЙН ТАЛААРХ ЗАРИМ АСУУДАЛ

1. Гэр бүлийн хүчирхийлэл нь ямар хэлбэртэй байдаг вэ?

Гэрлэгсдийн хэн нэгний байнгын хүчирхийлэл, дарамт нь дараах байдлаар болох юм.

Үүнд:

- Бие махбодийн хүчирхийлэл, дарамт.

  Жишээ нь: зодох, [illegible]них, тамлах, тарчлаах, өлсгөх г.м.-ээр бие махбодид өвчин [illegible]он бий болгох.
- Сэтгэл зүйн хүчирхийлэл, дарамт.

  Жишээ нь: дор[illegible]клох, тохуурхах, заналхийлэх, гутаах г.м.-ээр сэтгэл санааны дарамт, гутралд оруулах.
- Эдийн засгийн хүчирхийлэл, дарамт.

  Жишээ нь: [illegible] бүлээ болон гэр бүлийн гишүүнийг амин хувийн болон ахуйн хэрэглээний зүйлээр гачигдуулан боогдуулах, эд хөрөнгөө эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах эрхийг нь хязгаарлах, хясан боогдуулах г.м.
- Бэлгийн хүчирхийлэл.

  Жишээ нь: Гэрлэгсэд хэн нэгнийхээ бэлгийн дур хүслийг харгалзалгүйгээр зүй бусаар бэлгийн ажил хийхийг шахан шаардах, бие махбодийг нь зовоон тарчлаах замаар бэлгийн хар[illegible] орох, хясан боогдуулах г.м.

2. Гэр [illegible]йн [illegible]йлэлд я[illegible]дийг хама[illegible] [illegible]лгож бол[illegible]?

- Гэрлэгсэд;
- Гэр бүлэ[illegible] дагуу эрх бүхий байгууллагаар бүртгүүлээгүй боловч ха[illegible]ьдарч буй этгээдүүд;
- Гэр бүлийн ги[illegible]д;
- Үрчлэгч, үрчл[illegible]эгч;
- Асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч болон тэдний асрамжид байгаа этгээдүүдийг хамааруулан ойлгож болно.

3. Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх талаар Цагдаагийн байгууллага ямар үйл ажиллагаа явуулах эрхтэй вэ?

Цагдаагийн байгууллага нь дараах үйл ажиллагааг явуулах үүрэг бүхий байгууллага [illegible]:

- Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй холбоотой гомдол хүлээн авч, түүний дагуу хүчирхийлэл үйлдэгдсэн газар дээр хүрэлцэн очиж хохирогч, хүчирхийлэл үйлдэгч болон гэрчийн этгээдээс мэдүүлэг авч, тэмдэглэл хөтлөх болон бусад шаардлагатай ажиллагааг явуулах,
- Хүчирхийлэл үйлдэгчид захиргааны болон эрүүгийн шийтгэл ногдуулж болох тухай сануулга өгөх,
- Хохирогчид түүний эрхийг болон хүчирхийлэл үйлдэгчийн эрхийг нь хязгаарлах арга хэмжээ авахуулахаар шийдвэр гаргуулах журмын тухай тайлбарлах,
- Шаардлагатай тохиолдолд хохирогчийг [illegible]нэлэг, хамгаалах байранд хүргэх, боломжгүй бол төрөл, садангийн хүний нь түр хамгаалалтад өгөх,
- Шаардлагатай тохиолдолд хүчирхийлэл үйлдэгчийг хууль тогтоомжийн дагуу захиргааны журмаар албадан саатуулах, мөн согтууруулах ундаа хэтрүүлэн хэрэглэсэн этгээдийг хууль тогтоомжийн дагуу эрүүлжүүлэхэд хүргэх,
- Хохирогчид хэрэгцээтэй мэдээлэл, эрх зүйн болон бусад зөвлөгөө өгөх, сэтгэхүйн хувьд хямарсан үед эмчилгээ хийх, нөхөн сэргээх ажиллагаа зэрэг үйлчилгээнд хамруулах талаар нийгмийн ажилтанд мэдээлэх,
- Хүчирхийлэл үйлдэгчийн эрхийг хязгаарлах арга хэмжээ авахуулах хүсэлтээ эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтанд гаргах.

Хүчирхийлэл үйлдэгчийг эрхийг хязгаарлах ямар арга хэмжээ авдаг вэ?

Хүчирхийлэл үйлдэгчийн эрхийг хязгаарлах [illegible] дараах арга хэмжээг авч болно:

- Тусдаа амьдрахыг даалгах,
- Хамгаалах байранд болон хуулиар [illegible] бусад газарт байгаа хохирогчтой уулзахаар оролдохыг хориглох,
- Хамтран өмчлөх дундын эд хөрөнгийг эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулахыг хориглох,
- Асрамжиндаа байгаа насанд хүрээгүй хүнтэй харилцахыг түр хориглох,
- Зан үйлд нөлөөлөх албадан сургалтад хамруулах,
- Шаардлагатай гэж үзвэл согтууруулах, мансууруулах донтой өвчтэй

этгээдийг хууль тогтоо[redacted]жийн дагуу захиргаа[redacted]журм[redacted] албадан эмнилгээ хийлгэх[redacted]сх[redacted]л алб[redacted]н хөдөлмөр[redacted]

5. [redacted]чирхийлэл [redacted]дэгчий[redacted]г хязга[redacted]у[redacted]хай [redacted]нан шийдв[redacted]эх ажи[redacted]хэрхэн[redacted]?

Хохи[redacted]гчийн[redacted]гомдол, [redacted]агийн[redacted]ын [redacted]илт[redacted] [redacted]гөөл[redacted]тдсэн[redacted]өгчийн[redacted]элт[redacted]нд ха[redacted]ра[redacted] [redacted]отло[redacted]р[redacted]н[redacted]слэн[redacted]толгоон[redacted]б[redacted]хи[redacted]рэгсли[redacted] аш[redacted]н [redacted]йл ба[redacted]н хуул[redacted]ндэслэлтэ[redacted]гээр х[redacted]хийлэл [redacted]йлдэ[redacted]йн эрхий[redacted]а[redacted]а хэ[redacted]вах тухай [redacted]нэн зө[redacted]гнэлт гаргах [redacted]

Х[redacted]ь нас[redacted]эр[redacted]л мэндийг хамгаа[redacted]ах зорилгоор ш[redacted]ь гэр б[redacted]ч[redacted]йлэл [redacted]эн тухай го[redacted]ол х[redacted]лээн авснаас хой[redacted]24 цагийн[redacted] хэмжэ[redacted]ах тухай ши[redacted]вэр гаргаж болно.

Ш[redacted]ирхий[redacted]йлдэгчийн[redacted]хийг хязгаарлах тух[redacted]арга хэмжэ[redacted]н нө[redacted]л байдалд [redacted]тохируулж нэг жил[redacted]ртэ[redacted] хугаца[redacted]й болн[redacted]

Т[redacted]ш[redacted]хийн ш[redacted]идвэрт давж за[redacted]дах гомдол гаргах эрхтэ[redacted] бө[redacted] ийнх[redacted]дол гар[redacted]ан явдал н[redacted] тухайн шийдвэрийг г[redacted]йцэ[redacted] ажилла[redacted]зогсоох[redacted]дэ[redacted]болохг[redacted]й.

Мөн ш[redacted]гар[redacted]даа дараах нөхцөл байдлыг харгалзан [redacted]

- Хо[redacted]уд[redacted]араа хэрцгий хандсан, заналхийлсэ[redacted]ч хэ[redacted]
- Х[redacted]л[redacted]н[redacted]аанд оруулсан[redacted]у[redacted] оруул[redacted]ыг завд[redacted]
- Х[redacted]чи[redacted]н т[redacted] са[redacted] хам[redacted]с нь ту[redacted]аарлаж[redacted]гэл са[redacted]нд д[redacted]итад[redacted]уулса[redacted]
- Т[redacted]гэх [redacted]ээс[redacted]аатай[redacted]айлсх[redacted]н буюу[redacted]кдийн х[redacted]м[redacted]х[redacted]д нон[redacted]й х[redacted]ол уч[redacted]ул[redacted]байса[redacted]
- Согтуу[redacted]улах у[redacted]даа, [redacted]суурру[redacted]ах [redacted]одис ба[redacted]га буюу [redacted]а дара[redacted] хэрэгл[redacted]ж хохи[redacted]огчи[redacted]айдас, т[redacted]гш[redacted]рт байд[redacted]лд оруулс[redacted],
- [redacted]эр б[redacted]йн х[redacted]чирх[redacted]ллийн улмаас гэр б[redacted]лийн[redacted]иш[redacted]ди[redacted] х[redacted]н [redacted]гни[redacted]амь[redacted]эр[redacted]л мэндэд[redacted]оцтой хохирол у[redacted]ирч бо[redacted]ошг[redacted]й [redacted]а[redacted] зэрэ[redacted]

Х[redacted]охи[redacted]у[redacted]дэгч нь[redacted]үхийн ш[redacted]з[redacted]күч[redacted]н байх х[redacted]аца[redacted]э[redacted]үлийн г[redacted]шүүдтэйг[redacted]улзаж бо[redacted]уу?

Ш[redacted]хийн[redacted]йд[redacted]рт уулзу[redacted]лахыг хори[redacted]ог[redacted]й бо[redacted]х[redacted]чирхийлэл [redacted]йлдэгч нь ш[redacted]хийн[redacted]шийдвэр х[redacted]чинтэй байх[redacted]угацаанд х[redacted]охирогч өөрөө буюу насанд х[redacted]рээг[redacted]й болон иргэний эрх з[redacted]н чадамжг[redacted]й хохирогчийн хувьд асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч х[redacted]сэлт гаргасан бол нийгмийн ажилтны зөвшөөрлөөр уулзаж болно.

[redacted]АВ. ЭД [redacted]ТӨНИЙ ТУСЛАМЖ АВАХ ЭРХ

[redacted]ргэд т[redacted] дараах мөнгөн тусламж авч болно:

Тө[redacted]ь иргэд[redacted]

- [redacted]ийгмийн [redacted]алын сангаас тэтгэвэр, тэтгэмж олгоно
- [redacted]ийгмийн [redacted]мжийн с[redacted]гаас тэтгэвэр, тэтгэмж олгож, асрамж, [redacted]йлчилгээ [redacted]лнэ

2. Яма[redacted]үүс н[redacted]йн даатгалын са[redacted]ас [redacted]эвэр, [redacted]эм[redacted]вах вэ?

2.1. Өндөр[redacted]сны тэ[redacted]й[redacted]

- Нийтдэ[redacted]иос до[redacted]ж[redacted]тгэврий[redacted]даа[redacted]ал[redacted]имтгэл т[redacted]н, 60 нас[redacted]сэн э[redacted]м[redacted] Харин [redacted]-ио[redacted]г[redacted]й жил ш[redacted]гэл төлсөн[redacted]тгөөд [redacted]р[redacted]эгтэй [redacted] х[redacted]этгэвэр т[redacted]гон авч бо[redacted].
- 4 ба т[redacted]ээс дэ[redacted]хдэ[redacted]тай 6[redacted]л ө[redacted] 20-и[redacted]ш[redacted]г[redacted]й ж[redacted] ши[redacted] төлсө[redacted]50 [redacted]
- 20[redacted] доошг[redacted] ж[redacted]эс[redacted] доош[redacted]й ж[redacted] азры[redacted] ах[redacted]аж шим[redacted]н эрэ[redacted]
- 2[redacted]ос доош[redacted]0[redacted] доош[redacted] жи[redacted]нь [redacted]хөдөлм[redacted] х[redacted]уун нө[redacted]л[redacted]м[redacted] тө[redacted] 55[redacted]с х[redacted]рсэн[redacted], т[redacted]нчл[redacted]шг[redacted]й[redacted]л[redacted]с [redacted] 6[redacted]раас до[redacted]нь мөн н[redacted]ц[redacted]а[redacted]аж ш[redacted]сөн[redacted]на[redacted]рсэн[redacted]эг[redacted]
- 20-[redacted]шг[redacted] жил, [redacted]2[redacted] 6[redacted]араас[redacted]д[redacted]г[redacted]й[redacted] нь хө[redacted]х[redacted]д нөхце[redacted]а[redacted]ла[redacted]имтг[redacted] төл[redacted] 55[redacted]ас х[redacted]рсэн эр[redacted] 20-иос[redacted]ш[redacted] жи[redacted]нээс[redacted]0-аа[redacted]оошг[redacted]йд нь мөн н[redacted]ж шимт[redacted] тө[redacted]сөн, [redacted] нас х[redacted]рсэн[redacted]эгтэй
- 2[redacted]г[redacted]й жил ш[redacted]мтг[redacted]л төл[redacted]сөн болович [redacted]тгэврийн насанд х[redacted]эн /уул на[redacted]нд х[redacted]рсэн [redacted]едээ тэтгэврэ[redacted] тогтоолгон авна/
- Ш[redacted]г 10-аас 20 х[redacted]ртэл жил төлсөн 60 нас х[redacted]рсэн эрэгтэй, 55 нас х[redacted]р[redacted]эгтэй /шимтгэл төлсөн хугацаандаа ногдох тэтгэврийг хувь тэн[redacted]н авна/.

[redacted]рд[redacted]лэх материал:

- Нийгмийн даатгалын дэвтэр
- аатгуулагч 1995 оноос өмнө ажиллаж байсан бол хөдөлмөрийн дэвтэр

- аатгуулагч 1995 оноос өмнө ажилласан [illegible] анд [illegible]ан хөдөлмөрийн хөлснөөс тэтгэвэр тогтоолгохыг х[illegible]л [illegible]ийн хөлсний тодорхойлолт

2.2. Тахир дутуугийн тэт[illegible]рийг:

- Тэтгэврийн даатгалын [illegible]тгэлийг 20-иос до[illegible]й [illegible]осх [illegible]хир дутуу бо[illegible]өмнөх 5[illegible]лийн 3 жилд нь тө[illegible] ерд[illegible]эвчи[illegible]хуйн ослын у[illegible] хөдөлмө[illegible]йн чадвараа 50-[illegible]доошг[illegible]й [illegible]увиа[illegible]айнга буюу [illegible]угацаагаа[illegible] алдсан даатгуул[illegible]
- ээ[illegible]аг хангааг[illegible]й боловч нийтдээ[illegible]ас доошг[illegible]й жил[illegible]шимтгэл тө[illegible] шалтгаанаар хөдөлмөрийн ча[illegible]раа 50-иас доошг[illegible]й хувиар бай[illegible]оу удаан хугацаагаар алдсан даа[illegible]улагч /шимтгэл төлсөн нийт ху[illegible]да[illegible]даа ногдох тэтгэврийг хувь тэнц[illegible]лэн авна/.

[illegible]рд[illegible]лэх материал:

- аатгуулагчийн хөдөлмөрийн чадвар алдалтын т[illegible]хай эмнэлэг хөдөлмөрийн магадлах комиссын шийдвэр
- Нийгмийн даатгалын дэвтэр
- аатгу[illegible]ч 1995 он[illegible]с өмнө ажиллаж бай[illegible] х[illegible]мөрийн дэвтэ[illegible]
- а[illegible]лагч 199[illegible] оноос [illegible] а[illegible]нд авсан хе[illegible]өрийн х[illegible]өөс тэт[illegible]дөлмөрийн хе[illegible]йн[illegible]дорх[illegible]олт

2.3. Т[illegible] алд[illegible]ны тэт[illegible]г:

- Т[illegible] буюу [illegible]рчлэн [illegible] 16[illegible]й х[illegible]сургуу[illegible] су[illegible] байгаа бол 19 [illegible]рээ[illegible]
- Х[illegible]ор[illegible]г[illegible]й 16[illegible]с х[illegible]эг[illegible]й [illegible]өрсөн [illegible]
- Т[illegible]йн [illegible] тахи[illegible] буюу 1[illegible]ас х[illegible]эг[illegible]й [illegible] бо[illegible]он х[illegible]хэд[illegible]төрсөн[illegible]эгч, д[illegible]
- Эрэгтэй[illegible]на[illegible]рсэн буюу[illegible]хир ду[illegible]олсон эцэг, эх[illegible]ор тэжээ[illegible]й ө[illegible]г, эмэ[illegible] эх, тө[illegible]д
- 8 н[illegible] х[illegible]хэд, [illegible]ёсоор ас[illegible]х[illegible]төрс[illegible]д[illegible], ач з[illegible] нь [illegible]ил хийгээг[illegible]й [illegible]йгаа эц[illegible] б[illegible]нөхөр[illegible]хнэрийн а[illegible] нэ[illegible]
- с[illegible]м[illegible]нь байсан гэр б[illegible]лийн хөдө[illegible]өри[illegible]адварг[illegible]й бусад гиш[illegible]д

[illegible]рд[illegible]эх материал:

- эр б[illegible]лийн хөдөлмөрийн чадварг[illegible]й гиш[illegible]дийн төрсний гэрчилгээ
- м б[illegible]лийн тухай баг, хорооны засаг даргын тодорхойлолт

2.4. [redacted]йн чадв[redacted]үр алд[redacted]этгэмжий[redacted]

- Ер[redacted]н, ахуй[redacted]ын улм[redacted]өдөлмөрий[redacted]двараа т[redacted] ху[redacted]ө алдаха[redacted]мнө 3, т[redacted]ээс дээш сар[redacted] хугацаагаа[redacted] тэ[redacted] даатгалы[redacted]имтгэл төлж[redacted]жилласан да[redacted]гуулагч
- Х[redacted]96 хоног[redacted]ртэл тээгээг[redacted]й дутуу төр[redacted]лсэн буюу үр хө[redacted]эн эмэгтэйч[redacted]д

[redacted]р[redacted]лэх мате[redacted]л:

· Ни[redacted]н даат[redacted]ын д[redacted]эр

· Эр[redacted]аат[redacted]н д[redacted]тэр

· Эм[redacted]н м[redacted]ал[redacted] буюу то[redacted]рхойл[redacted]/эмн[redacted]н хууда[redacted]

2.5. [redacted]ол[redacted]ржсан[redacted]этгэмжийг:

- Ж[redacted]лөө[redacted]ас өм[redacted]шимтгэл[redacted] 12 с[redacted]ас доо[redacted] ху[redacted]ээс с[redacted] 6 с[redacted]ь тасралтгүй төлс[redacted] даатгуул[redacted]
- Х[redacted]аас д[redacted]гүй хо[redacted]тээгээд дутуу төрүлсэн буюу[redacted]р хөн[redacted]мөн 1[redacted]оног тээ[redacted]й боловч амьдрах чадвартай хүүхэд төр[redacted]дээрх 6[redacted]вол ханг[redacted]ан даатгуулагч
- Хө[redacted] эрхэлж[redacted]байгаад хүүхдээ асрах чөлөөтэй байх хугацаанд да[redacted]хэд төрүүлсэн эх

[redacted]лэх материал[redacted]

· Н[redacted]мийн даатгалы[redacted]дэвтэр

· Эр[redacted]л мэндийн д[redacted]алын дэвтэр

· Хүүхдийн төрсн[redacted]эрчилгээ

· Эмнэлэг, эмчий[redacted]агадалгаа буюу тодорхойлолт /Эмнэлгийн хуудас/

2.6. Оршу[redacted]тгэмжийг:

- 36 сара[redacted]гүй хугацаагаар шимтгэл төлсөн даатгуулагч ердийн өвчи[redacted]слоор нас барвал ар гэрт нь
- [redacted]аа[redacted]илдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалах өвчний улм[redacted]рвал ар гэрт нь
- Ни[redacted]атгалын тухай хуульд[redacted]асан тэтгэвэр, тэтгэмж авч байсан ир[redacted]н[redacted]арвал ар гэрт нь

[redacted]рд[redacted]х материал:

· Ир[redacted]ий нас барсны гэрч[redacted]э

· Ни[redacted]мийн даатгалын дэвт[redacted]

· Эрүүл мэндийн даатгалын дэвтэр

· Нас барсан иргэний ам бүлийн тухай баг, хорооны Засаг даргын тодорхойлолт

3. Ямар хүмүүс нийгмийн халамжийн сангаас тэтгэвэр, тэтгэмж авах вэ?

3.1. Нийгмийн халамжийн тэтгэврийг:

- Нэн ядуу амьдралтай 60 ба түүнээс дээш настай эрэгтэй, 55 ба түүнээс дээш настай эмэгтэй
- Хөдөлмөрийн чадвараа 50 ба түүнээс дээш хувиар алдсан тахир дутуу хүн
- 16 насанд хүртэл төрөлхийн тахир дутуу болсон, 16 насанд хүрч байгаа тахир дутуу болсон хүн
- Тэжээгч нь нас барсан гэр бүлийн хөдөлмөрийн чадваргүй гишүүн
- [illegible] хараагүй, хэлгүй, дүлий болсон хүн
- Хүн [illegible]рах, гоц алдвар[illegible] голо[illegible] дажил[illegible]оу байгалийн гамшиг, осолтой тэмцэх иргэний журамт үүргээ биелүүлж яваад хөдөлмөрийн чадвараа алдаж тахир дутуу болсон хүн
- [illegible] журамт үүргээ биелүүлж яваад нас барсан иргэний гэр бүлийн хөдөлмөрийн чадваргүй гишүүд
- Нэн ядуу амьдралтай, өрх толгойлсон, 4 ба түүнээс дээш хүүхэдтэй 45 насанд хүрсэн эх /50 насанд хүрсэн эцэг/

Бүрдүүлэх материал:

- Нэн ядуу амьдралтай болох тухай баг, хорооны Засаг даргын тодорхойлолт, хүүхдийн төрсний гэрчилгээ
- Иргэнийг тахир дутуу болсон тухай Эмнэлэг хөдөлмөрийн магадлах комиссын шийдвэр
- Тэжээгч нас барсан тухай гэрчилгээ
- [illegible]н хөдөлмөрийн чадваргүй гишүүний төрсний гэрчилгээ, [illegible]ийн тодорхойлолт

3.2. [illegible] болон а[illegible]мжийг:

- Н[illegible]ттгалд хам[illegible]даагүй [illegible]йт 4 сарын [illegible]ацаанд/
- Х[illegible]аас дос[illegible] хон[illegible]эд дутуу төрүүлсэн буюу ... хөн[illegible]өн 196 х[illegible] тээгэ[illegible]ловч амьдрах чадвартай хүүхэд төр[illegible]х
- Ни[illegible]даатгалд хамрагдаагүй боловч хүүхдээ асарч байх хугацаанд дахин хүүхэд төрүүлсэн

Бүрдүүлэх материал:

- Э[illegible]гийн хууд[illegible]
- Хүүхдийн төрсний гэрчилгээ

3.3. Хүүхэд асарсны тэтгэмжийг:

- Төрүүлсэн болон үрчлэн авсан хүүхдээ 1 нас /ихэр бол 3 нас/ хүртэл асарч байгаа эх /эцэг, асран хамгаалагч/

- Их, [redacted]ург[redacted]ль, коллежийн ою[redacted]н эх
- а[redacted]н х[redacted]хдээ асарч бай[redacted]

[redacted]р[redacted]л[redacted]материал:
- Х[redacted]х[redacted]сэн мэнд өсөж ба[redacted]а тухай өрхийн эмч, баг, хорооны За[redacted]гын т[redacted]рхойло[redacted]
- Хө[redacted]рхт[redacted]эг э[redacted]хад[redacted]риулж аж, ахуйн нэгж, ба[redacted]элөө[redacted]ши[redacted]вэр
- С[redacted]а ту[redacted]ту[redacted]коллежийн тодорхойлолт
- Х[redacted]сни[redacted]ч[redacted]

3.4. О[redacted]ух[redacted]тэйн[redacted]м[redacted]
- 4 х[redacted]эр[redacted]лж ө[redacted]м[redacted]ж[redacted]лж б[redacted]йгаа эх буюу эцэг /н[redacted]даа/
- 5 б[redacted]ээс дээш[redacted]тэй эх /жил б[redacted]р/

[redacted]р[redacted]лэх мат[redacted]
- Х[redacted]хдийн тө[redacted] гэрч[redacted]ээ
- Туха[redacted]д[redacted]х[redacted]хэд н[redacted]гдэж,[redacted]гдсан хөдөлгөөн, х[redacted]хэд эсэн мэн[redacted]х[redacted]м[redacted]жи[redacted]йгаа[redacted] баг, хорооны Засаг даргын т[redacted]лолт

3.5. Н[redacted]хдийн а[redacted]илгаан[redacted] тэтгэмжийг:
- Нэ[redacted]кийн эх /х[redacted]хдээ төр[redacted]лснээс хойш 3 сарын дотор нэг удаа/

[redacted]р[redacted]х м[redacted]риал:
- Х[redacted] эсэ[redacted]энд өс[redacted]байгаа тухай өрхийн эмчийн тодорхойлолт
- Нэ[redacted]ду[redacted]ирг[redacted]тооцогддог т[redacted]й баг, х[redacted]оны Засаг даргын тө[redacted]ор[redacted]т
- Х[redacted]х[redacted]рсн[redacted]гэрчилгээ

3.6. Ихэ[redacted]д[redacted]этгэмжийг[redacted]
- 2 и[redacted]п[redacted]лж эсэн мэн[redacted]сгөж ба[redacted]а эх /төрснөөс хойш 3 сар[redacted]даа/
- 3 [redacted]эш ихэ[redacted]х[redacted]хэд төр[redacted]лж төрийн зардл[redacted]р ас[redacted]м[redacted]у[redacted]байгаа э[redacted]

[redacted]рд[redacted]лэ[redacted]риал:
- Ихэр х[redacted]йн төрс[redacted]гэрчилгээ
- Ихэр х[redacted]д эсэн мэ[redacted]өсөж байгаа тухай өрхийн эмчийн[redacted] тодорх[redacted]олт
- 3 ба т[redacted]ээс дээш х[redacted]хдийг төрийн зардлаар асрамжлааг[redacted]й тухай Сум, д[redacted]ргийн Засаг даргын тодорхойлолт

3.7. Б[illegible]чи[illegible]үрчл[illegible]эв[illegible]сний т[illegible]йг:

- Ти[illegible]кэд[illegible]л[illegible]н ө[illegible] х[illegible]м[illegible]ж[illegible]лж б[illegible]цэг/ /х[illegible]хдээ 16[illegible]рт[illegible]

р[illegible]лэ[illegible]чиг[illegible]римт[illegible]

· [illegible]эн ө[illegible]ин х[illegible]хдийн[illegible]өрсний гэрчилгээ[illegible]

· [illegible]тэн ө[illegible]чин х[illegible]хдийг [illegible]рчлэн авч өсгөн х[illegible]ж[illegible]ж ба[illegible]хай Сум, д[illegible]ргийн Засаг даргын тодорхойло[illegible]

Тайлбар:

Тэтгэвэр, тэтгэмжийн дээр дурдсан тохио[illegible]дол б[illegible]рээр б[illegible]рд[illegible]лэх бичиг баримтаас гадна тэтгэвэр, тэтгэмж х[illegible]сч байгаа иргэний хувийн **өргөдөл, иргэний үнэмлэх** шаардлагатайг анхаарна уу.

ЗУРГАА. ИРГЭНИЙ НЭХЭМЖЛЭЛИЙН ТӨРЛҮҮД ЯМАР БАЙДАГ ВЭ?

Иргэн та хуулийн этгээд болон иргэнээс хуулиар хамгаалуулсан болон зөрчигдсөн эсвэл маргаж байгаа эрхээ хамгаалуулахаар шүүхэд нэхэмжлэл гаргана.

Нэхэмжлэлээ та өөрөө болон эсвэл өөрийнхөө төлөөлөгчөөр дамжуулан гаргаж болно. Та нэхэмжлэлийн доорхи ангиллуудтай танилцсаны дараа таны гаргах гэж байгаа нэхэмжлэл аль төрөлд нь багтахыг анхаарах хэрэгтэй.

Нэхэмжлэлийг дараах байдлаар ангилна.

Хүлээн зөвшөөрүүлэх нэхэмжлэл

Нэхэмжлэлийн энэ төрөл нь таны тодорхой шаардлагыг нөгөө талаар чинь хүлээн зөвшөөрүүлэх агуулгатай байна.

- Өв залгамжлагч
- Орон сууцыг хамтран эзэмшигч
- Компанийн хувьцаа эзэмшигч

[illegible]э бүтээл оновчтой санал гаргасан этгээд мөн болохыг тогтоолгох зэрэг асуудлаар гаргана. Энэ нэхэмжлэл нь эд хөрөнгө, мөнгөний төлбөрийг гаргуулах биш харин иргэн, хуулийн этгээдийн эрхийг шүүхийн шийдвэрээр хүлээн зөвшөөрүүлэхэд оршино.

Эд мөнгөний төлбөр гаргуулах нэхэмжлэл

Энэ нэхэмжлэл нь эд мөнгөний төлбөр гаргуулах шинжтэй байх бөгөөд түүний агуулга нь мөнгөөр тодорхойлогдох зүйлийг бусад хүнээс нэхэмжилсэн [illegible]тгийн агуулгатай байна.

Эрх зүйн тодорхой харилцааг өөрчлөх, зогсоолгох агуулгатай нэхэмжлэл

Иргэний эрх зүйн гэрээ, хэлэлцээрийг хүчингүйд тооцуулах, гэрээг гүйцэтгэх үйл ажиллагааг зогсоолгох, дуусгавар болгуулах шаардлагаар гарах нэхэмжлэл нь эрх зүйн харилцааг өөрчлөх, зогсоолгох шинжтэй юм. Энэ төрлийн нэхэмжлэлийг эд мөнгөний төлбөр гаргуулахаар бус эрх зүйн харилцааг өөрчлөх, дуусгавар болгуулах шаардлагаар гаргана.

Иргэний нэхэмжлэлийн хэлбэр ба бүрдүүлбэр

Нэхэмжлэлд доор дурдсан зүйлүүдийг заавал тусгасан байх шаардлагатай. Үүнд:

- нэхэмжлэлийг ям[redacted]ш[redacted]хэд гаргаж ба[redacted] ш[redacted]хийн албан ёсны нэр хаяг
- нэхэмжлэгчийн[redacted]г, эцгийн нэр, нэ[redacted]аяг, хуулийн этгээд бол /албан газар, ко[redacted]ани, аж ахуйн бай[redacted]ллагын нэр/ оноосон нэр, хаяг, оршин ба[redacted]аа газар
- нэхэмжлэлийн [redacted]дэслэл, шаардлага,т[redacted]нийг нотлох бар[redacted]т
- нэхэмжлэли[redacted]нэ
- хавсаргаса[redacted]римт бич[redacted]н жагсаалт

Та нэхэмж[redacted]э заавал[redacted]чгээр гаргаж[redacted]ариуцаг[redacted]н тоогоор хувилах ёстой[redacted]

Нэхэмжл[redacted]д:

- улсын [redacted]мдэгтийн х[redacted]раамж төлсө[redacted]аримт, эсх[redacted]л хураамжаас чөлөөл[redacted]лэх тухай х[redacted]сэлт
- Нэхэмжлэлийг бусад этгээд төлөөлө[redacted] гаргасан тохиолдолд итгэмж-лэл, төлөөлөх болсон тух[redacted]усад [redacted]ндэслэлийг заасан баримтууд,
- Нэхэмжлэлийн шаардлаг[redacted]нотариатаар баталгаажуул[redacted] байх шаардлагатай/

зэргийг та ха[redacted]гах ёстой[redacted]

[redacted].2. Нэхэмж[redacted]лийн[redacted]дэслэл гэж юу вэ?

Нэхэ[redacted]лэгч таны ш[redacted]хэд [redacted]даж гаргаж буй н[redacted]хэмжлэлийн шаардла[redacted] хэрхэн нотолж буй ба[redacted]луудыг нэхэмжлэлийн [redacted]ндэслэл гэнэ..

Үнд[redacted]лэл:

- Ш[redacted]хээр хамгаалуулахаар х[redacted]сч байгаа материаллаг эрх нэхэмжлэгч танд хамаа[redacted]тай гэдгийг нотолсон барим[redacted]
- Хариуцагч т[redacted]тайгаа та ямар харьцаа холб[redacted]той ажиллаж байсан гэдгийг н[redacted]лох [redacted]имт

4[redacted] Нэх[redacted]жлэлийн үнэ ямар б[redacted]х ёстой[redacted]

Нэхэмж[redacted]гч [redacted]ха[redacted]цагч этгээдээс эд[redacted]хөрөнгө[redacted]лах тухай шаардлага б[redacted]хий [redacted]хэм[redacted]лд нэхэмжлэлийн [redacted]нийн асу[redacted]хал байдаг.

Нэхэмжлэли[redacted]ардлагыг мөнгөөр илэрхи[redacted] хэлбэр нь нэхэмжлэлийн [redacted]лох ёстой. Нэхэмжлэлийн [redacted]г төгрөгөөр тодорхойлох бөге[redacted]гадаад валютын ханшийг тухай[redacted]еийн Монгол банкнаас зарласан[redacted]бан ёсны ханшаар, эд хөрөнгийн [redacted]нийг нотлогдсон хэмжээгээр тус ту[redacted]огтоох ёстой.

- Мөнгө төл[redacted]лэхээр шаардсан нэхэмжлэлд нэхэмжилж байгаа мөнгөний д[redacted]н
- Эд хөрөнгө гаргуулах тухай нэхэмжлэлд нэхэмжилж байгаа эд

хөрөнгийн ту[illegible]йн [illegible]е[illegible]н зах зээ[illegible]д[illegible]н

- [illegible]ие даасан х[illegible]д хэлэ[illegible]шаардлага[illegible]г [illegible]мжлэлд бичсэн[illegible]ол б[illegible]х шаардлагын [illegible]нийн [illegible]нгийн ни[illegible]
- [illegible]эрээ[illegible]хэлцлийн [illegible]чин төгө[illegible]э[illegible]ж [illegible]оцу[illegible] тухай нэхэм[illegible]лэлд уг[illegible]ээ, хэлцлийн[illegible]
- Тогт[illegible]л хугац[illegible]д тө[illegible]гдөх х[illegible]гэ[illegible]тэтг[illegible], тэтгэлэг, х[illegible]ол, нө[illegible] төл[illegible]р ша[illegible]д[illegible]эмж[illegible]д тэ[illegible]эрийн нэг ж[illegible]йн хугац[illegible]анд[illegible]бол[illegible] з[illegible]х[illegible]н[illegible]
- [illegible]хөдлөх э[illegible] хө[illegible]н[illegible]агуу[illegible]эхэ[illegible]лэлд [illegible] хөдлөх эд х[illegible]рөнгийн б[illegible]ртг[illegible]йн[illegible]т б[illegible]лсэ[illegible]нийн [illegible]н
- [illegible]нэт цаастай хол[illegible]хэмж[illegible]д хөр[illegible]гийн[illegible]ржий[illegible]ухайн [illegible]еийн ханш
- Нэр төр, алдар х[illegible]л хэрги[illegible]н нэр [illegible]ндэд[illegible]ирсан[illegible] хорын хохирлыг нэхэ[illegible]нийн д[illegible]н
- Тусгай зөвше[illegible]тендертэй хо[illegible]гдох [illegible]эхэм[illegible]д тусгай зөвшөөрлийн, [illegible]тендерийн хур[illegible]жийн д[illegible]н зэр[illegible] тодорхой тооцон[illegible]кэм[illegible]лз[illegible]естой.

Та одо[illegible]рх з[illegible]йл[illegible]дийн дагуу н[illegible]клэлээ[illegible]ш[illegible]хэд хандахад тэмдэгти[illegible]раамжийн асуудал за[illegible]й га[illegible]

4.4. Тэмдэгтийн [illegible]раамж[illegible]вэ?

Ш[illegible]х таны нэхэмжлэлийг[illegible]лээн ав[illegible]х з[illegible]йн маргааныг чинь хянан шийдвэрлэхтэй холбогдсон[illegible]йлчилгээ [illegible]з[illegible]лсний төлөө төлж байгаа мөнгөн төлбөрийг улсын тэмдэ[illegible]ийн хураамж гэнэ.

. Эд хөрөнгийн чанартай [illegible]нэлж болох нэхэмжлэлд:

Нэхэмжлэлийн үнэ /төг-өөр/	Хураамжийн хувь, хэмжээ
0-3000	50 төгрөг
3001-10000	Нэхэмжлэлийн үнийн дүнгийн 2%
10001-50000	200 төгрөг дээр 10000 дээш төгрөгийн нэхэмжлэлийн үнийн дүнгийн 3.5%-ийг нэмнэ.
50001-500000	1500 төгрөг дээр 50000-аас дээш төгрөгийн нэхэм[illegible]лийн[illegible]ийн дүнгий[illegible]%-ийг нэмнэ.
500001-1000000	1950[illegible]грөг[illegible] 500000-аа[illegible]ээш төгрөгийн нэ[illegible]лэли[illegible]нийн дүнг[illegible]2.1%-ийг нэмнэ
1000001-10000000	3[illegible]төгр[illegible]эр 100000[illegible]с дээш төгрөгийн н[illegible]жл[illegible] үнийн дү[illegible]н 1.4%-ийг нэмнэ.
10000000-ээс дээш	1[illegible]0 тө[illegible]дээр 100000[illegible]-аас дээш төгрөгийн н[illegible]эмжл[illegible]ин үнийн дү[illegible]ийн 0.5%-ийг нэмнэ.

Эд хөрөнгийн бус, т[illegible]нчлэн[illegible]нэлж болохг[illegible]й нэхэмжлэлд 250 төгрөг тус тус төлнө. [illegible]нхан шатны ш[illegible]хэд нэхэмжлэгч нэхэмжлэл, хариуцагч

сөрөг нэхэмжлэл, [illegible]х[illegible]эгч, ха[illegible]ч нар нь давж [illegible]алдах болон хяналтын шатны ш[illegible]х[illegible]мдол г[illegible]аа анхан шатны ш[illegible]хийн дансанд улсын тэмдэгтийн хур[illegible]мжийг [illegible]лан төлнө.

. Нийслэлийн д[illegible]ргийн ш[illegible]х[illegible]дийн улсын тэмдэгтийн хураамж төлдөг дансны дугаарыг жагсаавал:

Шүүхийн нэр	Дансны дугаар	Хүлээн авагчийн нэр
Баянгол дүүргийн шүүх	УБ банк-2602002965	Баянгол дүүргийн татварын хэлтэс
Баянзүрх дүүргийн шүүх	УБ банк-21479027	Баянзүрх дүүргийн татварын хэлтэс
Хан-Уул дүүргийн шүүх	УБ банк-21483003	Хан-Уул дүүргийн татварын хэлтэс
Чингэлтэй дүүргийн шүүх	УБ банк-21470010	Чингэлт[illegible]ргийн татвар[illegible]элтэс
Сонгинохайрхан дүүргийн шүүх	УБ банк -21471003	Сонги[illegible]айрхан дүүргий[illegible]варын хэ[illegible]
Сүхбаатар дүүргийн шүүх	[illegible]Б банк-2611016809	Су[illegible]р дүүрги[illegible] [illegible]рын хэлтэ[illegible]

Иргэн та улсы[illegible]эмдэгтийн хураам[illegible]лөх боло[illegible]жг[illegible] тохиолдолд улсын т[illegible]дэгтийн хураамжаас [illegible]өл[illegible]лэх тухай х[illegible]сэлт[illegible] бичгээр гаргасан б[illegible] шаардлагатайгаас гад[illegible]а төлбөрийн чадварг[illegible]й гэдгээ бичгээр нот[illegible]он байх шаардлагатай. [illegible]шээлбэл: Та амьжиргааны баталгаажих доо[illegible]вшингээс доогуур орлог[illegible]ой байдлаа оршин суугаа газрынхаа засаг [illegible]ргын тодорхойлолтыг ш[illegible]хэд өгөх ёстой.

оорхи төл[illegible]ийн нэхэмжлэл улсын тэмдэгтийн хураамжаас чөлөөлөгдөн[illegible]нд:

- Тэтгэв[illegible]тэтгэ[illegible]ийн талаар гаргаса[illegible]нэхэмжл[illegible]
- Пат[illegible]вохи[illegible]ийн эрхтэй холбо[illegible]н[illegible]
- Тө[illegible]төл[illegible]лбан татвар хура[illegible]т[illegible]оргууль гаргуулах та[illegible] га[illegible]н нэхэмжлэл
- Тө[illegible]йн б[illegible]уулллагын нэхэмжлэ[illegible]
- [illegible]д[illegible]лоор[illegible]вч хэлэлцэх хэргийн[illegible]клэ[illegible]
- Ш[illegible]хийн [illegible]рдал төлөх хөрөнгө[illegible]р ш[illegible]хийн ши[illegible]р, магадлалаар ш[illegible]хийн зардал төлөхөө[illegible]өлөг[illegible]сөн ирг[illegible]нэхэмжлэл
- Цэргийн албан хаагчаас цэрги[illegible]рэг г[illegible]йцэтгэ[illegible] холбогдон гаргасан өргөдөл, нэхэмжлэл
- Хууль бусаар ял шийтгэсэн, эр[illegible]гийн хариуцлага[illegible]атсан, таслан сэргийлэх арга хэмжээ авч цагдан хорьсон, зах[illegible]гааны шийтгэл ноогдуулж баривчилснаас учирсан хохирлыг төл[illegible]лэхээр гаргасан нэхэмжлэл
- Хувийн өмчийн эд хөрөнгийг дайчлан авсан тохиолдолд нөхөх

олговор, [redacted]нийг төл[redacted]лэхтэй холбогдон гаргасан нэхэмжлэл тус тус чөлөөлөгдөнө.

4.5. Шүүхийн харьяаллын тухай асуудал

Анхан шат		Давж заалдах шат	Хяналтын шат
Сум буюу сум дундын[redacted] дүүргий[redacted] шүүх[redacted]	[redacted] Аймаг, [redacted]нийслэлийн[redacted] захиргаа[redacted] хэргийн[redacted]	[redacted]Аймаг, нийслэлийн шүүх •Дээд шүүхийн захиргааны хэргий[redacted] танхим	[redacted]сын дээд шүүх [redacted]иргэний хэр[redacted] танхим [redacted] Захиргаан[redacted] хэргийн[redacted]им - Бүх шү[redacted]н хуралда[redacted]

Та ш[redacted]хэд[redacted]эхэмж[redacted]эл гаргахдаа доор[redacted]х[redacted]снэгтий[redacted]алтай уншсаны дара[redacted]аль ш[redacted]хэд та нэхэмжлэлэ[redacted]ргаж шийдв[redacted]лох талаар ойлг[redacted]той болно.

А.Нутаг [redacted]сгэрийн харьяал[redacted]

- Нэх[redacted]жлэлийг хариуцагч[redacted] орш[redacted]аа газр[redacted]ргана.
- Хар[redacted]уцагч [redacted]хуулийн[redacted]эд /ал[redacted]зар, [redacted]ан[redacted]двэрийн газ[redacted]о гэх м[redacted]бол нэхэ[redacted]элийг т[redacted]н[redacted]ажил[redacted]н[redacted]явуулдаг, эсх[redacted]л уд[redacted]х байгуу[redacted] байга[redacted]газр[redacted]ар[redacted]ана.
- Хариу[redacted]йн орш[redacted]гаа г[redacted]зар [redacted]э[redacted]дэхг[redacted]й байгаа тохиол[redacted]нэхэмжл[redacted]ухайн[redacted]ий [redacted]у[redacted]ийн/ эд хөрөнгө нь бай[redacted]газрын ш[redacted]гарган[redacted]
- Хари[redacted]ийн орши[redacted]гаа га[redacted]нь [redacted]дэх[redacted]й байгаа тохиолдол[redacted]нийг эрэн с[redacted]алжл[redacted]аар [redacted]эд х[redacted]сэлт гаргаж болно.

Б.Шүүхи[redacted]сонг[redacted] харь[redacted]алал

- усд[redacted]н ам[redacted]бие, эр[redacted] м[redacted] х[redacted]нруулсны хохирл[redacted]өхөн төл[redacted]лэх[redacted]кэмжлэл[redacted]т х[redacted] э[redacted] та нэхэмжлэгч бо[redacted]рийн оршин[redacted]гаа газр[redacted]нхаа[redacted]га[redacted]на.
- Өөр ө[redacted]газар[redacted]шин с[redacted]хэд[redacted]дэн хариуцагчи[redacted]лбогдох нэхэмж[redacted]й[redacted]мжлэ[redacted]йин [redacted]эмжээр аль нэг х[redacted]уцагчийн оршин[redacted]у[redacted]а [redacted]рын ш[redacted]тарг[redacted]на.
- Эрх з[redacted]ч [redacted]лбогдол[redacted]хий [redacted]йл явдлыг тогт[redacted]тох тухай нэхэ[redacted]лий[redacted] иргэн, [redacted]лийн этгээд өөрийн о[redacted]шин суугаа газр[redacted]а эсх[redacted]л тухай[redacted]л явдал болсон газрын ш[redacted]хэд гаргана.

В.Иргэни[redacted]эргийн онцг[redacted]харьяалал

- Үл [redacted]длөх эд хөр[redacted]өтэй холбоотой буюу эд хөрөнгийн бит[redacted]мжлэлийг нээл[redacted]х тухай нэхэмжлэлийг тухайн эд хөрөнгө байгаа газрынхаа ш[redacted]хэд гаргана.

- а[illegible]д улсад байгаа Монгол [illegible]сын иргэн, [illegible] этгээдтэй хо[illegible]оотой нэхэмжлэлийг нэ[illegible]млэгчийн орш[illegible]гаа газрын, эс[illegible]л хариуцагчийн эд хөрөн[illegible]йгаа газрын ш[illegible]х[illegible]аргаж болно.
- Ө[illegible] залгамжлалтай холбоот[illegible]эхэмжлэлийг өвле[illegible]өх эд хөрөнгө [illegible]элдээ болон гол хэсэг нь[illegible]йгаа газрынхаа ш[illegible]хэд гар[illegible]а.
- [illegible]кээн тэтгэхтэй холбогдсо[illegible]нэхэмжлэлийг нэхэмжлэгч та[illegible]рийн [illegible]шин суугаа газрынхаа ш[illegible]хэд гаргана.

4[illegible]ргэний нэхэмжлэлийг шүүх хүлээн авч шийдвэрл[illegible]хугац[illegible]

Нэхэмжлэгчийн хар[illegible]ын дагуу гар[illegible]ан нэхэмж[illegible]лийг [illegible]х [illegible]лээн авснаас хойш 7[illegible]ийн [illegible]тор ир[illegible]й хэрэг [illegible]сгэх[illegible]рэг [illegible]сгэснээс хойш 60 хо[illegible] доторх[illegible]эргий[illegible]н шийдвэрлэд[illegible]

4.7. Давж заалдах [illegible]уг[illegible]аа тавигдах шаар[illegible]лагууд

Та[illegible]нхан шатны [illegible]ш[illegible]вэри[illegible]г х[illegible]лээн зөвшөөрөхг[illegible]й байгаа бол анхан шатны ш[illegible]хи[illegible]ийг х[illegible]лээн авснаас хойш 14 хоногийн дотор давж заалдах, ша[illegible]ш[illegible] гомдол гарга[illegible]рхтэй. а[illegible]аал[illegible]х гомдлыг бичгээр гарга[illegible]авж[illegible]ах гомдлы[illegible]агу[illegible]та нь[illegible]

- [illegible]омдлыг ямар ш[illegible]д га[illegible]байгааг б[illegible]э.
- [illegible]омдол гаргаж б[illegible]гаа х[illegible] овог, эц[illegible]н[illegible], н[illegible]ая[illegible]лбан тушаал, ху[illegible]н з[illegible]ээд б[illegible]оосон нэр[illegible]р[illegible]бай[illegible]газ[illegible]н хаяг
- [illegible]нхан ша[illegible]ы ш[illegible]хий[illegible], давж за[illegible]да[illegible]байга[illegible]шийд[illegible]эрийн огноо, д[illegible]ар
- Шийдв[illegible]н аль[illegible]а[illegible] зөвшөөрөхг[illegible]й б[illegible]йгаа, т[illegible]ний [illegible]ндэслэл
- [illegible]авж [illegible]идах ш[illegible]хэд[illegible]таж буй х[illegible]сэлт
- [illegible]авж [illegible]алдах[illegible]рга[illegible]йн гарын [illegible]сэг, огн[illegible]

[illegible]авж з[illegible]алдах [illegible]ар[illegible]аа доорхи шаардла[illegible]г та а[illegible]ара[illegible] хэрэгтэй. Ү[illegible]нд:

- [illegible]нхан шатн[illegible]ээр[illegible]элцэгдсэн хэрэгт[illegible]гларса[illegible]нотло[illegible] баримтын х[illegible]рэ[illegible] гаргах
- Хэрэгт авагдааг[illegible]й[illegible]нэ нотлох баримт за[illegible]гомдол[illegible]гаргахг[illegible]
- Хэрэгт авагдааг[illegible]ш[illegible]хуралдаанаар хэ[illegible]цэгдээг[illegible]й нот[illegible] баримтыг давж[illegible]дах[illegible]омдолд хавсарга[illegible]байх ёстой.

4.8. Хяна[illegible]н[illegible]танд гомдол га[illegible]х, хугацаа

[illegible]нхан шатны ш[illegible]хий[illegible] шийдвэрийг давж[illegible]заалдах шатны ш[illegible]хээр хянан шийдвэрлэсэн бол давж заалдах шатны ш[illegible]хийн магадлалыг гардан авсан өдрөөс хойш /та х[illegible]лээн авсан өдрөөс хойш/ 30 хоногийн дотор хяналтын гомдол гаргах эрхтэй.

ДОЛОО.[redacted]РИЙ[redacted]БАЙГУУЛЛАГА, АЛБАН ТУШААЛТАНД ӨРГӨ[redacted], ГОМ[redacted]ОЛ ГАРГАХ, ШИЙДВЭРЛҮҮЛЭХ ТУХАЙ

♦ Өргөдө[redacted]гэж [redacted]вэ?

Улс ни[redacted]гмийн[redacted]ач холбогдолтой болон өөрийн хуви[redacted] асуудлаар гаргасан х[redacted]сэлтий[redacted]өр[redacted]дөл гэдэг.

Өргөдөл нь х[redacted]сэ[redacted] санал, мэдэгдэл, мэдээлэл, [redacted]агын шинжтэй байж болно.

♦ Гомдол гэж [redacted]вэ?

Төрийн байг[redacted]ллага, албан тушаалтны ши[redacted]вэр, [redacted]йл ажиллагаагаар иргэдийн хуули[redacted]р хамгаалагдсан эрх, эрх[redacted]чөлөө, ашиг сонирхол зөрчигдсөн гэж [redacted]зэж сэргээлгэхээр гаргасан х[redacted]сэлтийг гомдол гэнэ.

Монгол Улсын иргэн Та:

Дангаараа буюу хамтарч төрий[redacted]байгууллага, албан тушаалтанд өргөдөл, гомдол гаргах эрхтэй

✍ Өргөдөл гомдол гаргагч та[redacted]рх:

- гаргасан өргөдөл, гомдлы[redacted]о хариуг авах
- өргөдөл, гомдолтойгоо х[redacted]ргдуулж тайлбар нотлох баримт гаргах,
- өргөдөл гомдлоосоо та[redacted]заж буцаан авах
- өгсөн хариуг зөвшөө[redacted]й тохиолдолд зохих дээд шатны албан тушаалтанд гомдол [redacted]х эрхтэй.

А. ӨРГӨ[redacted]Л ГОМДОЛ ГАРГАХДАА:

омдлыг бичгээр бу[redacted]амаар /биечлэн/ гаргана. Хэрвээ та төрийн албан ёсны хэлийг мэдэхг[redacted] бол төрөлх хэлээрээ өргөдөл, гомдол гаргаж болно. Өргөдөлд гарын [redacted]сэг зурах ёстой.

Гомдлоо хүлээлгэн өгсний дараа гарын үсэг зурна. Хүндэтгэн үзэх шалтгаанаар гарын үсгээ зурж чадахгүй бол бусдаар төлөөлүүлэн зурж болно.

Б. ӨРГӨДӨЛ/ГОМДОЛ/-ИЙН ШААРДЛАГА

- Та өргөдөл /г[redacted]долд/-дөө чухам ямар а[redacted]ыг шийдвэрл[redacted]лэх тухайгаа тодо[redacted]й дурдах шаардлагатай. Т[redacted]лэн таны тавьж буй асуудлыг яма[redacted]айгууллага, албан тушаал[redacted]шийдвэрлэж болохыг /харьяалан ш[redacted]йдвэрлэх байгууллага/ з[redacted]одорхойлох нь таны өргөдлийг т[redacted]ргэн, зөв шийдвэрлэхэд[redacted]хал ач холбогдолтой болохыг анхаарна уу.
- Та тухайн өргөдөл гаргах гэж байгаа б[redacted]йгууллагынхаа тогтоосон цагийн хуваарийг урьдчилан мэдсэний [redacted]ндсэн дээр тэр хуваарийн дагуу өргөдөл, гомдлоо гаргах хэрэгтэй.

В. ТАНЫ ӨРГӨДӨЛ ГОМДЛЫГ ХҮЛЭЭН АВСНААС ХОЙШ:

- 30 хоногт багтаан шийднэ.
- Шаардлагатай бол тухайн байгууллагын удирдах албан тушаалтан 30 хоногоор нэмж сунгана.
- Саналын шинжтэй өргөдлийн хариуг 90 хоногийн дотор шийдвэрлэнэ.

НАЙМ. ЗАХИРГААНЫ ХЭРГИЙН ШҮҮХ

Захиргааны хэргийн шүүх [illegible] захиргааны байгууллага, албан тушаалтны хууль бус акт, [illegible] үйл ажиллагаанаас [illegible] эрх, чөлөөг хамгаалах, зөрчигдсөн эрхийг [illegible] сэргээж тогтоох [illegible] мэд[illegible] хий[illegible]сан ш[illegible]

Захиргааны хэргийн шүүхийн үйл ажиллагаа [illegible] захиргааны байгууллагын хууль бус ажиллагааг таслан зогсоох [illegible] ни[illegible]лэн за[illegible] залр[illegible]ад орш[illegible].

Аймгийн бүрд захиргааны хэргийн анхан шатны шүүх /3 шүүгчийн бүрэлдэхүүнтэй/ ажиллах бөгөөд түүний ерөнхий шүүгчийн ажлыг тухайн аймгийн ерөнхий шүүгч хавсарна.

6.1. Захиргааны хэргийн шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрх

♦ Захиргааны байгууллага, албан тушаалтнаас гаргасан захиргааны акт нь хууль бус тухай гомдлыг захиргааны шүүхэд гаргана.

> *Хуульд зааснаар гомдол гаргагч нь иргэн, хуулийн этгээдээс гарсан байх, гомдолд холбогдож буй байгууллага нь захиргааны байгууллага байх, тухайн гом[illegible] буй шийдвэр нь захиргааны акт байх шаардлагатай.*

♦ Хуульд зааснаар гомдол гаргагч нь захиргааны актыг хууль бус гэдгийг захиргааны шүүхэд хандахаас өмнө урьдчилан шийдвэрлүүлсэн байх шаардлагатай.

> ***Жишээ нь:***- *төрийн албан хаагч ажлаас үндэсгүй халагдсан тухай гомдлоо төрийн албаны салбар зөвлөлд гаргах бөгөөд салбар зөвлөлөөс гаргасан шийдвэрийг зөвшөөрөхгүй бол төрийн албаны төв байгууллагад гомдлоо гаргана. Төрийн албаны төв байгууллагаас гаргасан шийдвэрийг эс зөвшөөрвөл сая захиргааны хэргийн шүүхэд хандаж болно.*

♦ Дээд шатны захиргааны байгууллага, албан тушаалтнаас гаргасан шийдвэрийг харьяалагдах доод шатны захиргааны байгууллага, албан тушаалтан биелүүлээгүй эс үйлдэхүй байгаа бол иргэн хуулийн этгээд ЗХШ-д хандан нэхэмжлэх.

♦ Шууд х[redacted]ьяал[redacted]х дээд шатны захиргааны байгууллага, албан тушаалтны эс [redacted]йлдэх[redacted]йн улмаас иргэн, хуулийн этгээдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол хөндөгдөх буюу зөрчигдөхөөр бол гомдол гаргах

> **Жишэ[redacted]–** *иргэний газар эзэмших эрхийн гэрчилгээг дүүргийн Засаг дарга х[redacted]гүй болгосныг эс зөвшөөрч нийслэлийн Засаг[redacted]ргад хандан гарг[redacted]омдлыг хуульд за[redacted]н хугацаанд хянан [redacted]йдвэрлээгүй орх[redacted]лсан эс үйлдэ[redacted]йвал Захиргааны [redacted]гийн шүүхэд нэх[redacted]эл гаргах эрхт[redacted]*

♦ Ш[redacted]хэд гаргаж б[redacted]нэхэмжлэл нь захир[redacted]ааны байгууллагын дотоод [redacted]ахь харилцааг з[redacted]иц[redacted]улсан акттай холбоог[redacted]й байх ёстой. Зөвхөн гадагш [redacted]йлчлэх, нөлөөл[redacted] б[redacted]хий захиргааны акттай холбоотой маргаан Захиргааны хэргийн ш[redacted]хэд хамаарна.

> **Жишээ нь:-***газрын албаны дотоод зохион байгуулалт, байцаагчийн эрх, үүргийг тогтоосон актаас үүссэн маргаан байна. Энэ тохиолдолд улсын байцаагч С-ийн албан үүрэг, ачааллыг нэмэгдүүлсэн тухай түүний гаргасан гомдол захиргааны хэргийн шүүхэд харьяалагдахгүй. Харин улсын байцаагч С байцаагчийн бүрэн эрхээ хэрэгжүүлж иргэн А-д ноогдуулсан торгуулль шийтгэвэртэй холбоотой маргаан нь захиргааны хэргийн шүүхэд харьяалагдана. Учир нь С-ийн ноогдуулсан шийтгэл нь иргэний эрхэд халдсан учир тэр байгууллагын дотоод хүрээнээс гадагш чиглэсэн үйлчлэл бүхий захиргааны акт болно.*

♦ Иргэн[redacted]ийн э[redacted]эди[redacted]н өөрийнх нь эрх нь зөрчигдөх

Тухайн [redacted]ирга[redacted]ар зөвхөн тухайн иргэн, хуулийн этгээдийн өөрийнх нь[redacted]рх зө[redacted]гд[redacted] тухайд л нэхэмжлэлийн эрх нээгдэнэ.

♦ Эрх з[redacted]йн ча[redacted]ар, [redacted]адамжтай [redacted]х

Иргэнээс эрх з[redacted]н б[redacted]рэн чадам[redacted]й байхыг, хуулийн этгээдээс чадвар, чадамжтай бай[redacted]шаардана.

Шүүхэд эрхэ[redacted]өрөө хэрэгж[redacted]лж үүргээ биелүүлэх, хариуцлага хүлээх чадва[redacted]ыг эрх зүйн б[redacted]рэн чадамж гэнэ.

Иргэний [redacted]вьд 18 наснаас б[redacted]рэн чадамжтай болно. Зарим тохиолдолд 16 наснаас б[redacted]рэн чадамжтайд тооцож болно.

Х[redacted]лийн э[redacted]эдийн эрх з[redacted]йн чадвар,[redacted]дамж нь улсын б[redacted]ртгэлд б[redacted]ртг[redacted]лснээр [redacted]сч[redacted]ульд заасан[redacted]урмы[redacted]дагуу татан буугдан улсын б[redacted]ртгэлээс хасагдс[redacted]ар дуусгавар[redacted]олн[redacted]

[redacted].2. Нэхэм[redacted]ийн[redacted], хэлбэр[redacted]

Н[redacted]кэмжл[redacted]ь б[redacted]ийн[redacted]эрэ[redacted]бө[redacted]өд х[redacted]уцагчийн оршин су[redacted] газр[redacted]ан[redacted]ан[redacted]э[redacted]гийн[redacted]тана[redacted]хэмжлэл нь доор д[redacted]сан т[redacted]бай[redacted] Ү[redacted]нд[redacted]

♦ **Ху[redacted]гүй[redacted]лгох[redacted]ухай н[redacted]эмж[redacted]л**

Хуу[redacted]бус[redacted]ктын [redacted]йлчлэ[redacted]ээр [redacted]ссэ[redacted] эрх з[redacted]йн харилцааг цааш [redacted]ргэлжл[redacted]лэхг[redacted]гээр хэсэгчлэ[redacted] болон б[redacted]хэлд нь дуусгавар болгуулах тухай х[redacted]сэлт. Ү[redacted]нд маргаан б[redacted]хий захиргааны акт орно.

> Жишээ нь:- *ашигт малтмалын лиценз цуцлах тухай дүгнэлтийг лиценз эзэмшигчид урьдчилан мэдэгдэх ёстой. Гэтэл лицензийг мэдэгдэлгүйгээр цуцалсан шийдвэрийг захиргааны байгууллага гаргасан гэдэг үндэслэлээр уг шийдвэрийг хүчингүй болгуулахыг хүссэн нэхэмжлэл гаргаж болно.*

♦ **Ил[redacted]хуу[redacted]с болохыг[redacted]лээн зөвшөөрүүлэх туха[redacted]эхэмжлэл**

Ту[redacted]йн[redacted]иргааны акты[redacted] батлан гаргасан байгуу[redacted]лага тодорхойг[redacted]й, гарын [redacted]сэгг[redacted]нийтийн ёс з[redacted]йн хэм хэмжээг илт зөрч[redacted]н зэрэг хэлбэрийн болон утгы[redacted]илэрхий алдаатай актыг анхнаасаа х[redacted]чин төгөлдөр бус байсныг ш[redacted]хээр тогтоолгох.

> **Жишээ нь:-** *сумын засаг дарга танхайн гэмт хэрэг их гарч байна гэдэг үндэслэлээр иргэд цагаан сараар хэт хутга зүүж явахыг сумын нутаг дэвсгэр дээр хориглох тухай шийдвэрт нэхэмжлэл гаргах. Энэ нь Монголын ард түмний зан заншил, нийтийн ёс зүйн хэм хэмжээнд харшлах тул илт хууль бус захиргааны акт болно.*

♦ **Хохирло[redacted]илгуулах тухай нэхэмжлэл**

Захиргаан[redacted]айгууллага, албан тушаалтны хууль бус шийдвэр, [redacted]йл ажиллагааны [redacted]маас өөрт учирсан эдийн болон эдийн бус хохирлыг нэхэмжлэх нь [redacted]нд хамаарна.

> ***Жишээ нь:-*** *захиргааны журмаар албадан саатуулсан нь үндэслэлгүй бол энэ хугацааны цалин бодит орлогыг нэхэмжлэх нэхэмжлэл*

♦ **З[redacted]зохих акт[redacted]гу[redacted]ах [redacted]ай нэхэмжлэл**

[redacted]дл[redacted]шийдвэрлэх[redacted]ох б[redacted]хий[redacted]ахиргааны байгууллага,[redacted]лбан туша[redacted]тан[redacted]ргээ биел[redacted]лэхээс х[redacted]уль бусаар татгалзсан[redacted] буюу биел[redacted]лэхг[redacted]й орхигдуулсныг нөхөн г[redacted]йцээлгэхээр гаргаж буй х[redacted]сэлт

> ***Жишээ нь:-*** *холбогдох баримт бичгийг бүрдүүлсэн болович энгийн гадаад паспортыг иргэнд гаргаж өгөхөөс үндэслэлгүй татгалзсан хууль бус эс үйлдэхүй байвал уг паспортыг гаргуулахаар зохих журмын дагуу хандах*

ЗАХИРГААНЫ ХЭРГИЙН ШҮҮХИЙН ШҮҮХ ХУРАЛДААНД ОРОЛЦОГЧ ТАЛУУД

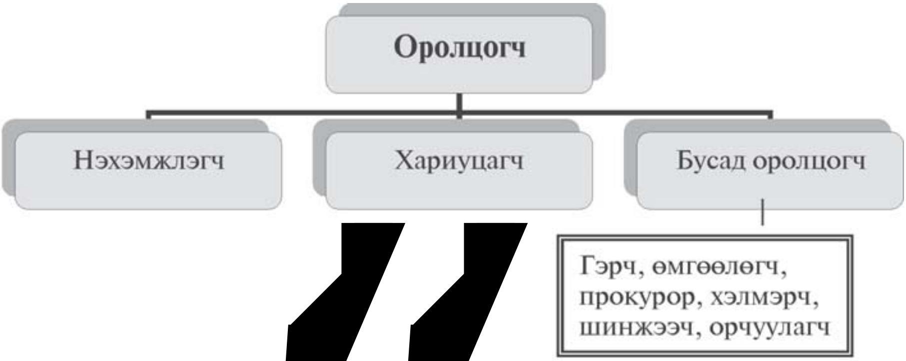

Нэхэмжлэгч гэдэг[redacted] захир[redacted]ны хууль бус актын улмаас эрх нь зөрчигдсөн эрх, хуу[redacted] ёсны[redacted]шиг сонирхлоо хамгаалуулахаар Захиргааны хэргийн ш[redacted]хэд мэд[redacted]лэн нэхэмжлэл гаргаад байгаа иргэн, хуулийн этгээдийг хэлнэ.

Хариуцагч гэдэг нь захиргааны хууль бус акт гаргаж нэхэмжлэгчийн эрх, хуулиар хамгаалагдсан ашиг сонирхлыг зөрчсөн гэж нэхэмжлэлд дурдсан захиргааны байгууллага, албан тушаалтныг ойлгоно. Хариуцагч нь шүүхэд шаардсан нотлох баримтыг гаргаж өгөх үүрэгтэй.

ХҮНИЙ ЭРХ ЗӨРЧСӨН ТАЛААРХ ГОМДЛЫГ ХЯНАН ШИЙДВЭРЛЭХ НЬ

Хүний Эрхийн Үндэсний Комиссын тухай хуулийн дагуу Монгол улсын Үндсэн хууль, хууль, олон улсын гэрээгээр баталгаажуулсан эрх эрх чөлөөг нь

- аж ахуйн нэгж
- байгууллага
- албан тушаалтан
- хувь хүн зөрчсөн гэж үзвэл гомдол гаргаж болно.

А. ГОМДЛЫГ ХЭН ГАРГАЖ БОЛОХ ВЭ?

- Монгол улсын [illegible]эн [illegible]ар буюу [illegible]тарч
- гадаадын иргэн
- харьяалалгүй хүн
- иргэний эрхийн бүрэн чадамжгүй, зарим буюу хэсэгчилсэн чадамжтай хүнийг түүний хууль ёсны төлөөлөгч эцэг эрх асран хамгаалагч харгалзан дэмжигч нь/өөрийн бүрэн эрхийг нотолсон баримт бичгийн хамт/
- сураггүй алга болсонд тооцогдсон,нас барсан гэж зарлагдсан хүний хуульд заасан төлөөлөгч
- Төрийн бус байгууллага, Үйлдвэрчний эвлэлийн байгууллага төлөөлөгчөөрөө дамжуулан /өөрийн бүрэн эрхийг нотолсон баримт бичгийн хамт/ тус тус гомдлоо гаргана.

Гомдлыг монгол хэлээр *бичгээр* эсхүл *амаар* гаргана.Монгол хэл мэдэхгүй хүн эх хэлээрээ гомдол гаргаж болох бөгөөд гомдлоо монгол хэлнээ орчуулж, зохих журмаар баталгаажуулсан байна.

Б. ГОМДОЛ ГАРГАХАД ЯМАР ШААРДЛАГА ТАВИГДАХ ВЭ?

- Гомдол гаргагч гомдлоо захиргааны журмаар шийдвэрлүүлсэн байх
- Монгол улсын Үндсэн хууль, хууль, олон улсын гэрээгээр баталгаажуулсан ямар эрх, эрх чөлөө нь зөрчигдсөн болохыг заах
- Гомдол гаргагч өөрийн нэр, оршин суугаа газрын буюу шуудангийн хаягаа бичиж, гарын үсгээ зурсан байх

- Гомдолд холбогдож байгаа аж ахуйн нэгж байгууллага, албан тушаалтан, хувь хүний нэр хаяг, утасны дугаар холбогдох бусад баримтыг хавсаргасан байх шаардлагатай.

♦ ***Комисс нь хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалт, шүүхийн шатанд байгаа болон хянан шийдвэрлэгдсэн эрүү, иргэний хэрэг, маргааны талаарх гомдлыг хүлээн авахгүй.***

♦ ***Комисс нэр, хаяггүй гомдол хүлээн авахгүй.***

Гомдол гаргагч эрх, эрх чөлөө нь зөрчигдсөн өдрөөс, эсхүл тийнхүү зөрчигдсөн гэдгийг мэдсэн өдрөөс хойш ***нэг жилийн*** дотор гомдол гаргана.

Комисс гомдлыг хүлээн авснаас хойш ***гуч хоногт*** багтаан хариу өгөх бөгөөд нэмэлт судалгаа шалгалт хийх шаардлагатай бол уул хугацааг комиссын дарга ***жар хүртэл хоногоор*** сунгаж болно.